

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra marketingové komunikace a public relations

Michaela Šrámková

**Komunikační strategie anglické královny
Alžběty I. v církevní politice**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Michaela Šrámková**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Jan Halada, CSc.**

Rok obhajoby: **2017**

Bibliografický záznam

ŠRÁMKOVÁ, Michaela. *Komunikační strategie anglické královny Alžběty I. v církevní politice*. Praha, 2017. 49 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra marketingové komunikace a public relations. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Jan Halada, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce při analýze komunikační strategie anglické královny Alžběty I. v církevní politice vychází z konceptu komunikační teorie. Přihlíží především na sféru porozumění mezi královnou a jejím cílovým publikem a charakter sdělení. Dále se zabývá atributy zdroje zprávy, tedy vlastnostmi královny, které dokazovaly její věrohodnost. Velká pozornost je v práci věnována formě předání zakódované zprávy, a to především neosobním komunikačním kanálům, jež měla královna možnost ovlivňovat a regulovat. Konkrétně analyzuje čtveřici komunikačních kanálů, která v dané době dominovala svým dosahem k cílovému publiku – divadlo, tisk, bohoslužby a slavnosti. Dále se práce zaměřuje na komponenty plánování efektivní komunikace a využívá k jejich analýze teorie marketingové komunikace a public relations, které dále rozvíjí ve své povaze blízký koncept komunikační teorie. Těmito komponenty jsou záměr a cíle, cílové publikum, zpráva a sdělení a komunikační kanály. S přihlédnutím k významu, který hrály náboženské otázky v 16. století v Anglii a zbytku Evropy, byla vybrána domácí a zahraniční církevní politika jako užší tematické zaměření práce. Bakalářská práce má za cíl dokázat, zda komunikace Alžběty I. přispěla k dosažení jejích zájmů. Jejím hlavním zájmem bylo zavést takové uspořádání v církevní politice, které přinese mír a stabilitu jejímu království.

Abstract

This bachelor thesis is based on communication theory, which defines basic components enabling successful communication, as it applies to the communication strategy of the English Queen Elizabeth I in religious policy. Analysis stems from this basic theory, focusing especially on the realm of understanding between the queen and her target audience, and the character of her message. It also deals with the attributes of the message's source which convey the qualities of the queen that proved her credibility. Great attention is paid to the form of transmission of the encoded message, especially the impersonal communication channels that the Queen had the power to influence and regulate. Specifically, the thesis analyses the four channels of communication, which in Elizabethan England dominated by the reach to the target audience - theatre, press, worship and celebrations. In addition, the thesis focuses on the components of effective communication planning and uses the theory of marketing communication and public relations, which further develops the concept of communication theory. These components are aim and objectives, target audience, message, and communication channels. Taking into account the importance played by religious issues in the 16th century in England and the rest of Europe, domestic and foreign religious policy were chosen as a narrower thematic focus of the thesis. This bachelor thesis aims to prove whether the communication of Elizabeth I contributed to the achievement of her aims. Her main aim was to establish such a settlement in religious policy which would bring peace and stability to her kingdom.

Klíčová slova

Alžběta I., církevní politika, komunikační teorie, záměr, cílové publikum, zpráva, komunikační kanál

Keywords

Elizabeth I, religious policy, communication theory, aim, target audience, message, communication channel

Rozsah práce: 82 027 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 5. 2017

Michaela Šrámková

Poděkování

Děkuji zvlněným švédským lesům, které mi vždy připomněly, co je v životě důležité. Děkuji otevřeným dveřím stockholmských a pražských knihoven, jakožto i dopisům Kryštofa Básníka, bezmezné podpoře mých rodičů a duchu doby, který mi umožnil věnovat se studiu a integrovat si v sobe učení jako životabudící každodenní proces.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:
 Šrámková Michaela

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:
 2013

E-mail diplomantky/diplomanta:
 sramek.michaela@gmail.com

Studijní obor/forma studia:
 Marketingová komunikace a PR

Razítko podatelny:

Předpokládaný název práce v češtině:

Komunikační strategie anglické královny Alžběty I. v církevní politice

Předpokládaný název práce v angličtině:

Communication Strategy in Religious Policy under Elizabeth I of England

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: *ZS 2012/2013*):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)
 LS 2016

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Cílem této bakalářské diplomové práce je analyzovat komunikační strategii, kterou anglická královna Alžběta I. nastolila během svého vládnoucího období mezi lety 1558 a 1603 v rámci církevní politiky. Ve své práci se budu věnovat komunikačním kanálům, skrze které královna zlepšovala svou image a upevňovala své vůdčí postavení v domácí i zahraniční politice za cílem zajistit stabilní situaci mezi protestantskou a katolickou církví. Práce zohlední společenský podíl soudobých kulturních, náboženských a politických hnutí na formování angažovanosti anglické veřejnosti v církevní politice.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. Úvod
2. Teoretická východiska
 - 2.1. Komunikační strategie
 - 2.2. Leadership
 - 2.3. Public relations
 - 2.3.1. Image
 - 2.3.2. Lobbying
3. Historické a kulturní pozadí
 - 3.1. Anglie za vlády tudorovské dynastie
 - 3.2. Náboženská situace
 - 3.2.1. Sekularismus
 - 3.2.2. Postavení protestantské církve
 - 3.2.3. Postavení katolické církve
 - 3.3. Domácí náboženská politika
 - 3.4. Zahraniční náboženská politika
 - 3.4.1. Vztahy s papeži
 - 3.5. Vliv reformace a renesance na myšlení společnosti
4. Komunikační strategie v církevní politice Alžběty I.
 - 4.1. Záměry a cíle
 - 4.2. Cílové skupiny
 - 4.2.1. Veřejnost
 - 4.2.2. Církev

- 4.2.3. Panovníci
- 4.3. Komunikační kanály a nástroje
 - 4.3.1. PR královny
 - 4.3.1.1. Image
 - 4.3.1.2. Kultura celebrit
 - 4.3.1.3. Boj proti misogynenskému mýtu
 - 4.3.2. Komunikace skrze populární kulturu
 - 4.3.3. Ambasadoři a tvůrci veřejného mínění
 - 4.3.4. Sňatková politika
- 4.4. Sdělení
- 4.5. Načasování
- 4.6. Kontrolní mechanismy

5. Závěr

6. Seznam použité literatury

7. Seznam příloh

8. Přílohy

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Vybraná literární tvorba Alžběty I. (1553 – 1603)

Díla vybraných soudobých spisovatelů: William Shakespeare (1564 – 1616), Christopher Marlowe (1564 – 1593), Edmund Spenser (1552 – 1599), Philip Sydney (1554 – 1586)

Vybrané historické anály a dokumenty: William Camden (1551 – 1623), Select Statutes And Other Constitutional Documents 1558 - 1625

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Hlavním postupem zpracování materiálů je deskripce.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

NICHOLS, John a Elizabeth GOLDRING. John Nichol's The progresses and public processions of Queen Elizabeth I. A new edition of the early modern sources. 5 volumes. ISBN 97801995514225.

Kniha obsahuje podstatné informace o formování Alžbětinské civilizace. Věnuje se soudobé literární tvorbě, svědectví o královských činech a dennímu chodu dvora.

NEALE, J.E. 1969. Elizabeth I and her Parliaments 1559-1581. [Repr.]. S.l.: Cape. ISBN 978-022-4609-142.

Kniha se zabývá politickým působením anglické královny Alžběty I. Obsahuje přepis Alžbětiných proslovů k parlamentu.

NEALE, J.E. 1992. Queen Elizabeth I. [Facsim. ed.]. Chicago, Ill: Academy Chicago Publishers. ISBN 978-089-7333-627.

Obsažná biografie Tudorovské královny, které byla přeložena do devíti jazyků, portrétuje vztah královny s anglickým národem.

MACCAFFREY, by Wallace T. 1981. *Queen Elizabeth and Making of Policy, 1572 - 1588*. 1st pbk. print. Princeton, NJ [u.a.]: Princeton Univ. Press. ISBN 978-069-1614-946.

Kniha analyzuje síly a vliv osobností, které formovaly alžbětinskou politiku, a to tak v domácím, tak v zahraničním prostředí.

STRONG, Roy. 2000. The spirit of Britain: a narrative history of the arts. Pimlico ed. London: Pimlico.

ISBN 978-071-2664-950.

Kniha představuje kulturní vývoj Velké Británie napříč stoletími a vliv umění na sociální, ekonomické, politické a ideologické formování země.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Datum / Podpis studenta/ky

18. 5. 2015

.....

Obsah

ÚVOD.....	3
1. METODOLOGIE	5
1.1 Účel a výzkumné otázky	5
1.2 Metodologická koncepce.....	5
1.3 Kvalitativní výzkum.....	6
1.4 Primární a sekundární zdroje literatury.....	6
2. SPOLEČENSKO-HISTORICKÉ POZADÍ.....	8
2.1 Církevní politika za tudorovských panovníků	8
2.2 Alžběta I.	9
2.2.1 Dospívání.....	9
2.2.2 Za vlády Eduarda VI. a Marie I.....	10
2.2.3 Nástup na trůn.....	10
2.2.4 Alžbětino náboženské vyznání.....	11
2.2.5 Otázka manželství a nástupnictví.....	11
2.2.6 Za sklonku Alžbětiny vlády.....	12
2.3 Domácí církevní politika za Alžběty I.	12
2.3.1 Nové náboženské uspořádání.....	12
2.3.2 Puritáni	14
2.3.3 Katolíci.....	15
2.4 Zahraniční církevní politika za Alžběty I.	16
2.4.1 Vztahy s papeži.....	16
2.4.2 Vztahy s Francií.....	17
2.4.2 Vztahy se Španělskem	17
3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	19
3.1 Komunikační teorie.....	19
3.1.1 Přímý model komunikace.....	19
3.1.2 Nepřímý model komunikace.....	21
3.1.3 Interaktivní model komunikace.....	22
3.2 Plánování efektivní komunikace	22
3.2.1 Záměr a cíle	22
3.2.1.1 DRIP model.....	23
3.2.2 Cílové publikum	23
3.2.3 Zpráva a sdělení.....	24
3.2.4 Komunikační kanály.....	25
3.2.4.1 Osobní komunikační kanály.....	25
3.2.4.2 Neosobní komunikační kanály	25
4. KOMUNIKAČNÍ STRATEGIE ALŽBĚTY I. V CÍRKEVNÍ POLITICE	26
4.1 Záměr	26
4.2 Cílové publikum	27
4.2.1 Veřejnost	27
4.2.2 Parlament.....	27
4.2.3 Papežové	29

4.2.4 Panovníci	29
4.3 Zpráva	29
4.3.1 Jazykové prostředky	31
4.3.2 Komunikační šum	32
4.4 Komunikační kanály	32
4.4.1 Divadlo	33
4.4.1.1 Divadlo jako nástroj upevnění image	33
4.4.1.2 Rozkvět alžbětinského divadla	34
4.4.1.3 Dosah a cenová dostupnost	35
4.4.1.4 Regulace divadla	35
4.4.1.5 Divadlo jako komunikační kanál a nástroj politiky	36
4.4.2 Tisk	36
4.4.2.1 Dosah a dostupnost	36
4.4.2.2 Regulace tisku	38
4.4.2.3 Formát a zaměření	39
4.4.3 Bohoslužby	39
4.4.4 Slavnosti	40
ZÁVĚR	40
SUMMARY	44
POUŽITÁ LITERATURA	47
SEZNAM OBRÁZKŮ	49

Úvod

Doba vlády anglické královny Alžběty I. je téma, kterému je věnována velká pozornost akademiků po celém světě. Je na něj nahlíženo očima různých stran a aktérů a v různých diskurzech – od veřejné sféry, geopolitiky, po kulturní analýzu a genderová studia. Studiu tudorovské propagandy se začali věnovat učenci v 50. a 60. letech 20. století, především pak Frances Yates a Roy Strong, kteří se zaměřili i na rekonstrukci Alžbětina kultu a jeho souvislost se symbolikou z oblasti klasické, biblické a rytířské imaginace.¹ Tato bakalářská práce limituje oblast studia na strukturu komunikační strategie královny Alžběty I., která je podepřená teoriemi z oblasti komunikačních studií, marketingové komunikace a public relations.

První kapitola se zabývá metodologickou koncepcí práce. Charakterizuje blíže své zaměření skrze určení výzkumným otázek. Dále pak odůvodňuje zvolený postup práce a využitou primární a sekundární literaturu.

Základním předpokladem analýzy komunikační strategie Alžběty I. je popis společensko-historického pozadí, kterému se věnuje druhá kapitola. Ta zmiňuje církevní politiku za prvních tudorovských panovníků, která nastavila pro Alžbětu výchozí pozici. Dále kapitola obsahuje informace o Alžbětině dospívání, vzdělání a dalších událostech její vlády, které se vztahují k utváření královniny osobnosti. Tyto skutečnosti mohou posloužit jako vodítko při analýze Alžbětiny komunikační strategie, jelikož měly vliv jak na její rétoriku, tak například na její vlastní náboženské vyznání, které určovalo záměry komunikace. Druhá kapitola se kromě nejdůležitějších událostí církevní politiky Anglie za vlády Alžběty I. věnuje blíže jednotlivým aktérům politiky. Těmi jsou puritáni, katolíci, papežové a největší konkurenti Anglie v zahraniční politice – Francii a Španělsko. Práce se zabývá pouze dílčími úseky historických událostí a nemá za cíl detailně rozebírat jednotlivé dějinné etapy či analyzovat veškeré aspekty, které hrály roli v utváření královniny image a leadershipu.

Ve své hlavní části, kterou tvoří třetí a čtvrtá kapitola, práce vymezuje teoretická východiska, komunikační teorii a komponenty plánování efektivní komunikace, která využívá k popisu komunikační strategie Alžběty I. v církevní politice. Analyzovanými

¹ SMUTS, R. Malcolm. *Culture and power in England, 1585-1685*. New York: St. Martin's Press, 1999. s. 50.

komponenty jsou záměr, cílové publikum, zpráva a komunikační kanály. Pozornost je především věnována charakteristice sdělení zprávy a královniny rétoriky, dále pak také výhodnosti komunikačních kanálů a podmínkám, které determinovaly jejich dosah k cílovému publiku. Bakalářská práce se dále snaží popsat prostředí, ve kterém se komunikace královny odehrávala, a to v závislosti na jednotlivých komponentech komunikační teorie. Nahlíží například na způsoby kódování zprávy a komunikační šum, který konkrétně představuje královnina dvojnásobná rétorika. Od předkládané teze, která svým zaměřením aspirovala na rozsah magisterské diplomové práce, se vypracovaná bakalářská práce liší vypuštěním konceptů image, leadershipu a lobbyingu.

1. Metodologie

1.1 Účel a výzkumné otázky

Alžběta I. se proslavila jako první mezi panovníky, kteří se snažili získat podporu svého lidu raději pomocí argumentace a popularity než hrubé síly a autority. Její rozhodnutí ohledně domácí i zahraniční politiky směřovala k udržení míru, který povede k ekonomickému a kulturnímu rozkvětu Anglie. Záměrem Alžběty bylo udržet stabilitu za současné snahy měnit rovnováhu na vahách pomocí nepřímé politiky, dvojznačné komunikace a skryté manipulace. Účelem této práce je popsat, jakým způsobem byla vystavěna královnina komunikační strategie, tak aby dosáhla svých cílů. Výzkumné otázky jsou následující: Pomocí jakých komunikačních kanálů královna usilovala o dosažení svých zájmů? Jaké bylo sdělení zprávy a jakými jazykovými prostředky se snažila Alžběta zprávu zakódovat, aby splnila své poslání? Jaké bylo cílové publikum komunikace? Ve světě, kde masová media byla ve svých počátcích, jakými dalšími cestami se snažila Alžběta šířit svá poselství? Co tvořilo komunikační šum a zábrany úspěšné komunikace? Splnila komunikace své cíle?

1.2 Metodologická koncepce

Výběr koncepce výzkumu se odvíjí od druhu informace, která je předmětem výzkumu. Koncepce se dá rozdělit do dvou hlavních kategorií: a) koncept založený na pozorování a deskripci; b) koncept experimentu.² Výzkum založený na pozorování a deskripci je často reprezentován kvalitativní metodou. Snaží se popsat fenomén, aniž by ho nějak narušil či změnil. Tento typ výzkumu nemá za cíl testovat efekt intervence, ale chce popsat co nejsystematičtěji, co se odehrává, a interpretovat událost v co nejširším kontextu.³ Kvalitativní metoda byla zvolena jako metoda relevantní k druhu výzkumu této bakalářské práce.

² PLONSKY, Luke a GURZYNSKI-WEISS, Laura. Research methods. Fäcke, C, (ed.) *Manual of Language Acquisition*, Berlin: Mouton De Gruyter, 2014. s. 33.

³ Tamtéž, s. 33.

1.3 Kvalitativní výzkum

Definujeme dvě metody, na základě kterých je možné získat data k zodpovězení výzkumných otázek – kvalitativní a kvantitativní metodu. Data získaná pomocí kvantitativního výzkumu jsou často prezentována v podobě čísel, na rozdíl od toho kvalitativní metoda je založena na stanoviscích interpretovaných mluveným slovem.⁴ Tato data se často nedají měřit a jsou spíše zaměřena na verbální komunikaci a volbu slov.⁵ V otázkách vztahu mezi teorií a výzkumem, kvalitativní metoda upřednostňuje indukci, tedy tvorbu teorie. Dále se více přiklání k osobité interpretaci, pohlíží na sociální realitu jako na výtvor jednotlivce.⁶ Na rozdíl od toho kvantitativní metoda uplatňuje měření a dedukci, přičemž často začleňuje praktiky a normy uplatňované u přírodních věd.⁷ Výzkum se snaží generovat témata, která iniciují získaná data, a interpretovat je v kontextu, v kterém se uskutečnily. Většina kvalitativních studií se nesnaží generalizovat výsledky práce a prosadit jejich použitelnost na širší vzorek. Cílem kvalitativního výzkumu je získat dostatečná data za využití vysokého počtu zdrojů, díky kterým bude možné detailně popsat fenomén.⁸

1.4 Primární a sekundární zdroje literatury

Primární literatura využitá v této práci sestává z literárního díla královny Alžběty I., které bylo shromážděno do sborníku s názvem *Elizabeth I: Collected Works* editory Leahem S. Marcusem, Janel Muellerovou a Mary Beth Roseovou. Z této sbírky byly vybrány k analýze projevy, které měly největší váhu a dopad v otázkách domácí a zahraniční politiky. Konkrétně se jedná o proslov Alžběty k anglické armádě v Tilbury krátce před španělskou invazí roku 1588 a proslavený „zlatý proslov“⁹ z roku 1601.

Použitá sekundární literatura se snaží reflektovat změny v přístupu akademiků k otázkám kolem vlády Alžběty I. ve dvacátém a jednadvacátém století. Na základě

⁴ SAUNDERS, Mark, LEWIS, Philip a THORNHILL Adrian. *Research methods for business students*. 5th ed. Harlow: Prentice Hall, 2009. 614 s.

⁵ YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 4th ed. Los Angeles, Calif.: Sage Publications, c2009. 219 s.

⁶ BRYMAN, Alan a BELL, Emma. *Business research methods*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, c2011. 765 s.

⁷ Tamtéž.

⁸ PLONSKY, Luke a GURZYNSKI-WEISS, Laura. *Research methods*. Fäcke, C, (ed.) *Manual of Language Acquisition*, Berlin: Mouton De Gruyter, 2014. s. 34.

⁹ Z anglického „Golden Speech“ (pozn. autora)

názorové vyváženosti jsou v práci použita díla od autorů vlny Sira Johna Nealeho a Sira Roye Stronga a dalších, podle kterých byla Alžběta vrcholnou představitelku nástupu protestantismu a za jejíž efektivní a poddanými opěvovanou vládu došlo k politickému a kulturnímu pokroku, ale i od současných historiků, kteří se domnívají, že její vláda byla více problematická.

2. Společensko-historické pozadí

2.1 Církevní politika za tudorovských panovníků

Počátek rodu Tudorovců na anglickém trůnu přichází s Jindřichem VII., potomkem rodu Lancasterů, který byl korunován anglickým králem 28. srpna 1485, poté, co porazil u Bosworthu, v rozhodující bitvě války růží Richarda III., posledního krále pocházejícího z rodu Yorků.¹⁰

Vláda tudorovských panovníků je spojována s vysokým nárůstem moci panovníků. Důležité změny v náboženském směřování země přišly za Jindřicha VIII., syna Jindřicha VII. a druhého panovníka rodu Tudorovců. Jindřich VIII. vedl táhlé spory s papežstvím v Římě, především kvůli své žádosti na zrušení manželství s Kateřinou Aragonskou. Chtěl si následně vzít Anna Boleynovou, matku budoucí královny Alžběty I. Jindřich věřil, že mu nové manželství přinese mužského potomka a následníka trůnu. Když mu však Řím odmítl vyhovět v jeho žádosti, rozhodl se odloučit od římskokatolické církve a založit anglikánskou církev. Tímto aktem se stal anglický panovník hlavou církve v Anglii a přenesl pravomoci a bohatství církve na sebe.

Za Jindřichova nástupce Eduarda VI. získala v zemi podporu reformace a protestanství. Během jeho šestileté vlády zaznamenalo protestanství politický a sociální triumf, především pak v jižní Anglii. Sever Anglie si udržoval samostatnost a zůstal nadále konzervativní a katolický. Za Eduardovy vlády dosáhla reformace v Anglii nejradikálnějšího pokroku a došlo k výrazným strukturálním změnám v anglikánské církvi. Zavedl Knihu společných modliteb¹¹ a přešel z katolické liturgie na protestantskou.¹²

Následovala vláda Marie I., která se přiklonila zpátky k římskokatolické církvi a papeži. Autorita papeže se tím vrátila do Anglie po dvacetileté absenci. Mariina vláda měla duchovní charakter. Marie I. propůjčila moc patriotisticky smýšlejícím mužům a ve velké míře používala moc proti disidentům. Navíc věnovala více pozornosti

¹⁰ BINDOFF, S. T. *Tudor England*. Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 7-8.

¹¹ Z anglického „Book of Common Prayer“ (pozn. autora)

¹² BINDOFF, S. T. *Tudor England*. Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 161.

mezinárodním aférám na úkor domácích. Několik stovek protestantů opustilo za její vlády zemi, aby unikli perzekuci. Čekali v zahraničí na den, kdy se budou moci navrátit a nastolit protestantismus v extrémnější formě, než tomu bylo doposud. Doufali v nástupnictví Alžběty, která měla jejich plány zaštitit.¹³ Alžběta I., která nastoupila na trůn po svých dvou nevlastních sourozencích – Eduardovi VI. A Marii I., směřovala náboženskou politiku opět k protestantské reformaci.

2.2 Alžběta I.

Alžběta I. byla královnou Anglie a Irska v letech 1558 až 1603. Narodila se 7. září 1533 v Greenwichi druhému králi tudorovské dynastie Jindřichu VIII. a jeho druhé manželce Anně Boleynové.¹⁴

2.2.1 Dospívání

Rodiče očekávali narození chlapce, takže pro ně byla Alžběta hořkým zklamáním. Kromě toho si musela nést další příkoří během svého dospívání – osamocenost a izolaci. Její otec pokračoval ve snaze získat mužského potomka a dědice anglického trůnu. Aby si otevřel cestu pro další manželství, nechal v roce 1536 Alžbětinu matku Annu Boleynovou popravit. V červenci roku 1536 byla Alžběta i její starší nevlastní sestra Marie, Jindřichova dcera z prvního manželství s Kateřinou Aragonskou, prohlášeny za nelegitimní.¹⁵ Dědictví trůnu tedy přešlo na jeho třetí manželku Janu Seymourovou, která Jindřichovi v říjnu 1537 porodila mužského dědice Eduarda. Alžběta tedy vyrůstala bez matky a oficiálně již nadále nebyla považována za dceru svého otce.

Ačkoliv byla Alžběta prohlášena za nelegitimního potomka Jindřicha VIII., dostalo se jí stejného vzdělání jako dědici trůnu Eduardovi. Ve věku deseti let se učila latině, francouzštině a italštině, později ještě řečtině. Takovéto vzdělání nebylo v této době pro dívku obvyklé.¹⁶ Vzdělání bylo pro Alžbětu velmi důležitým předpokladem během vlády, kdy si získala díky svému intelektu autoritu u svých dvořanů, rádců, ale i

¹³ NEALE, J. E. *Essays in Elizabethan history*. New York: St. Martin's Press, 1958. s. 115.

¹⁴ DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I*. Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. s. 2.

¹⁵ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I*. London: Phoenix, 1991. s. 8.

¹⁶ DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I*. Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. s. 2.

velvyslanců a panovníků. Vzdělání ve filozofii ji poskytlo vhled do politických intrik a pomohlo ji vypilovat své vyjadřovací schopnosti.

2.2.2 Za vlády Eduarda VI. a Marie I.

Na základě sledování určitých aspektů vlády svých sourozenců dospěla Alžběta k důležitým poznatkům. Za prvé si uvědomila, že se nesmí nechat zatahovat do mocenských ambicí jiných, a zadruhé zjistila, že manželství může svazovat její pravomoci a navíc může zapříčinit konflikty v domácí politice. K těmto úsudkům ji vedly následující zkušenosti: Za vlády svého bratra byla Alžběta zatažena do spiknutí strýce Eduarda VI. Thomase Seymoura, jehož cílem bylo se za podpory silné politické frakce dosadit na trůn po boku Alžběty. Došlo však k odhalení spiknutí a jeho klíčové osobnosti byly uvězněny. Alžběta u výsledků během vlastní obhajoby prokázala bojovného ducha a podařilo se jí nakonec uniknout trestu.¹⁷

Po Eduardově smrti nastoupila v roce 1553 na trůn Marie I., která se zavázela vést zemi zpátky ke katolickému vyznání. Mariina represivní politika vůči protestantům a manželství s Filipem II. Španělským, které znamenalo podrobení se španělským zájmům, vyvolaly mezi mnohými Angličany očekávání, že po bezdětné Marii se dostane na trůn Alžběta jako protestantská královna.¹⁸ Mariino prohlášení o závazku se španělským králem Filipem II. vyvolalo vzpouru vedenou Sirem Thomasem Wyattem, do které byla zatažena i Alžběta. Po potlačení vzpoury byly objeveny dopisy, které Wyatt poslal Alžbětě. Ačkoliv na ně Alžběta neodpověděla, padlo na ni podezření a byla poslána k výslechu do Toweru. Po dvou měsících byla propuštěna a převezena na staré královské panství ve Woodsetoku. V roce 1555 ji bylo umožněno se navrátit do rezidence v Hatfieldu, kde pokračovala ve studiích se svým lektorem Rogerem Aschamem.¹⁹

2.2.3 Nástup na trůn

Když se Alžběta v roce 1558 po smrti Marie ujala vlády, bylo v ní vkládáno vysoké očekávání. Mladá královna měla přinést zemi čerstvý start a vymanění se z vlivu

¹⁷ SMITH, Alan G. R. *The emergence of a nation state: the commonwealth of England 1529 - 1660*. 2. ed. London: Longman, 1997. s. 107.

¹⁸ DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I*. Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. s. 4.

¹⁹ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I*. Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 51.

Španělska. Nicméně podmínky v Anglii, za kterých Alžběta I. nastoupila na trůn, nebyly ideální. Země byla finančně vyčerpaná a politicky nestabilní, navíc její armáda nemohla konkurovat ostatním evropským velmocem. I přes tuto nevýhodnou počáteční pozici se Alžbětě podařilo během její čtyřicet pět let trvající vlády vybudovat proslulé námořnictvo, povznést svou zemi na poli kultury a umění, vybojovat vítězství v zahraničních bitvách a udržet stabilitu v domácí politice. Období její vlády se označuje jako „zlatá léta“^{20, 21}

2.2.4 Alžbětino náboženské vyznání

Jakého byla Alžběta vyznání, zůstává do jisté míry záhadou. Na druhou stranu nebylo pochyb, že je královna silně nábožensky založená. Studovala bibli a antické náboženské texty po mnoho let. Pravidelně pořádala mše ve své soukromé kapli. Často také prohlašovala, že jí Bůh ochraňoval během soužení, které si prožila během cesty za korunovací na anglickou královnu. Historik William Camden, který žil během Alžbětiny vlády, ve svých análech zmiňoval královniny náboženské zvyky. Dle jeho popisu se královna oblékala do černé barvy během postního období, což se přiklání ke zvykům katolického vyznání.²² Na druhou stranu se raději se modlila sama, než že by poslouchala druhé mluvit o Bohu, což je jedním z nejdůležitějších konceptů protestantismu – schopnost konverzovat přímo s Bohem, raději než se spoléhat na duchovenstvo jako mezičlánek mezi lidem a Bohem.²³ Její církevní příslušnost by se dala nejlépe vystihnout jako konzervativní protestantismus.

2.2.5 Otázka manželství a nástupnictví

Velkou otázkou Alžbětiny vlády bylo její manželství a nástupnictví. Vystřídalo se u ní nespočet nápadníků: od španělského monarchy, dvou synů císaře Svaté říše římské, dvou bratrů francouzského krále až po korunního prince Švédského království.²⁴ Otázka manželství rozpoutala dlouhodobé rozpře mezi královnou a

²⁰ Z anglického „Golden Age“ (pozn. autora)

²¹ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 570.

²² CAMDEN, William. *The history of the most renowned and victorious Princess Elizabeth, late Queen of England: containing all the most important and remarkable passages of state, both at home and abroad (so far as they were linked with English affairs) during her long and prosperous reign.* 4th ed.. New York: AMS Press, 1970.

²³ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 75.

²⁴ DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I.* Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. s. 8.

parlamentem, přičemž Alžběta setrvala u stanoviska, které přijala při první schůzi parlamentu její vlády, a to, že se nikdy nevdá.²⁵ Věděla, že pokud by se vdala do zahraničí, Anglie se dostane do područí zahraniční velmoci. Na druhou stranu pokud se vdá za anglického šlechtice, bude hrozit rozpoutání občanské války mezi soupeřícími frakcemi domácí politiky. Parlament se jí i přes to snažil po dlouhá léta najít vhodného manžela. Královna často nechávala své nápadníky v očekávání a využívala jejich nabídky jako diplomatického nástroje.²⁶

2.2.6 Za sklonku Alžbětiny vlády

I ve stáří si Alžběta udržovala mladistvou figuru a byla velmi energická, šarmantní a dokázala se vlichotit. Těmito způsoby si získávala loajalitu mezi jednotlivými frakcemi u dvora a i v parlamentu.²⁷

Na sklonku Alžbětiny vlády se Anglie potýkala s finančními problémy, které nastaly po vyčerpání během válečného stavu v osmdesátých letech. Náboženské napětí nebylo odstraněno, spíše zameteno pod povrch. Začínal narůstat vliv puritánského hnutí. Tyto „temné roky“ Alžbětiny vlády provázela korupce na královském dvoře a nespokojenost parlamentu.²⁸ Alžbětina vláda je však často zpětně připomínána jako doba národní pýchy a sebevědomí.

2.3 Domácí církevní politika za Alžběty I.

2.3.1 Nové náboženské uspořádání

Hned po nástupu na trůn roku 1558 Alžběta I. začala pracovat na novém náboženském uspořádání, které bylo následně schváleno parlamentem v roce 1559 i přes opozici biskupů z let Mariiny vlády, kteří setrvali na svých pozicích.²⁹ Tomuto roku se také jinak přezdívá revoluce 1559. První Alžbětin parlament se sešel mezi

²⁵ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 95.

²⁶ BINDOFF, S. T. *Tudor England.* Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 204.

²⁷ Tamtéž, s. 20.

²⁸ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 549.

²⁹ SMITH, Alan G. R.. *The emergence of a nation state: the commonwealth of England 1529 - 1660.* 2. ed. London: Longman, 1997. s. 110.

lednem a dubnem roku 1559. Hlavními politickými výstupy byl Zákon o svrchovanosti³⁰ a Zákon o náboženské jednotě³¹.

Ústředním tématem prvního parlamentu byly náboženské otázky, především pak vymezení královské svrchovanosti nad anglikánskou církví. Titul „nejvyšší hlavy anglikánské církve“³², který zavedl Zákonem o svrchovanosti z roku 1534 Jindřich VIII., byl za Alžběty I. nahrazen titulem „nejvyššího guvernéra“³³ v novém zákoně z roku 1559.³⁴ Členové horní sněmovny, kteří se proti této změně postavili, byli následně nahrazeni novými členy, mezi nimiž byl i Matthew Parkerem, nový canterburský arcibiskup.³⁵ Zákonem o svrchovanost z roku 1559 bylo stanoveno, že přísahu oddanosti panovníci musejí skládat nejen všichni církevní činitelé, ale nově i členové parlamentu a studující na univerzitách. Tímto nástrojem se královna snažila odstranit katolíky z mocenských pozic.³⁶

Nové náboženské uspořádání dovolovalo královniným poddaným vyznávat v soukromí vlastní náboženské přesvědčení, pokud se navenek přizpůsobí a budou projevovat královně loajalitu. Přizpůsobení konkrétně znamenalo navštěvování bohoslužeb každou neděli a během církevních svátků. Za neuposlechnutí byli poddaní v roce 1559 pokutováni jedním šilinkem za týden. Tato pokuta se v průběhu let zvyšovala.³⁷ Zákony zavazovaly jak katolíky, tak protestanty, čímž se královna snažila dosáhnout, že její poddaní byli propojeni jako Angličané, spíše než že by byli rozděleni do náboženských frakcí. K tomuto stavu také pomohlo, že bohoslužby anglikánské církve v sobě propojovaly jak elementy katolické církve, tak nové reformy protestantského hnutí. Roku 1559 byla revidována Kniha společných modliteb, která měla vyjít vstříc co možná největšímu počtu věřících. Například v popisu aktu svatého přijímání kombinovala prohlášení z Modlitební knihy 1549 a Modlitební knihy 1552.³⁸ Její výklad byl tak přijatelný jak pro katolíky, kteří věřili, že během svatého přijímání je

³⁰ Z anglického „Act of Supremacy“ (pozn. autora)

³¹ Z anglického „Act of Uniformity“ (pozn. autora)

³² Z anglického „Supreme Head of the Church of England“ (pozn. autora)

³³ Z anglického „Supreme Governor“ (pozn. autora)

³⁴ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 79.

³⁵ BINDOFF, S. T. *Tudor England.* Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 194.

³⁶ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 157.

³⁷ Tamtéž, s. 157.

³⁸ SMITH, Alan G. R.. *The emergence of a nation state: the commonwealth of England 1529 - 1660.* 2. ed. London: Longman, 1997. s. 110.

chléb přeměněn v tělo Kristovo aktem transsubstanciace, tak pro protestanty, kteří si vykládali přijímání chleba jako památeční akt Poslední večeře, kdy se chléb symbolicky spíše než doslovně přirovnává k tělu Kristovu. Transsubstanciace byla důležitým tématem anglické reformace již za vlády Jindřicha VIII. a Marie I., kdy věřící přicházeli o životy při prosazování svých názorů ohledně tohoto tématu. Alžběta chtěla předejít konfliktům a vyřešit tento problém co nejdříve ustanovením nové Knihy společných modliteb.

Alžběta svým záměrem udržet mír mezi katolíky a protestanty rozhněvala extrémní křídla obou vyznání. Katolíci očekávali, že z královny strany přijde přímý nátlak, který jim poslouží jako záminka k rebelii, a puritáni doufali, že bude ustanoven přísnější protestantský režim. Královna musela obě tyto křídla bedlivě sledovat a případně potrestat činy, které by narušovaly politickou stabilitu jejího království. Vytvořila si síť informátorů v čele se Sirem Francisem Walsinghamem, která monitorovala královny úhlavní nepřitele a extremistická hnutí.³⁹

2.3.2 Puritáni

Růst popularity puritánů byl jedním z problémů, který narušil roky náboženského klidu v počátcích Alžbětiny vlády. Puritánské hnutí jako extrémní forma protestantismu přímo útočilo na tribut královské svrchovanosti. Puritáni věřili pouze ve vládu Písma svatého. Nemohli se smířit s tím, že anglikánská církev byla více věrná Anglii a jejímu vládci než Bohu. Také byli přesvědčeni, že farnosti by si měly samy dosazovat své církevní představitele. Farnosti by se tím ale staly konkurentem královny moci.⁴⁰

Puritáni doufali, že královna kompletně reformuje anglikánskou církev a zbaví se veškerých ornátů, ikon a dalších okras katolické víry. Vedli dlouho bitvu v církvi i v parlamentu za prosazení radikálnějšího náboženského uspořádání. Mezi jejich

³⁹ BINDOFF, S. T. *Tudor England*. Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 245.

⁴⁰ SMITH, Alan G. R.. *The emergence of a nation state: the commonwealth of England 1529 - 1660*. 2. ed. London: Longman, 1997. s. 146.

nejvlivnější vůdce patřili Thomas Cartwright a John Field.⁴¹ Využívali ilegálního tisku satirizující biskupy anglikánské církve, čímž se nepřímo postavili proti Koruně.⁴²

Puritáni představovali pro Alžbětu I. problémy, ne však reálnou hrozbu. Královna dokázala kontrolovat parlament pomocí svých rádců a své vlastní autority. Přišla i na způsob, jak vzdorovat puritánům na venkově a v církvi. Stalo se tak dosazením Johna Whitgifta na stolec canterburského arcibiskupa v roce 1583. John Whitgift se postavil proti puritánům novými reformami a církevními soudy. Jeho cílem ale nebylo vytvořit z puritánů mučedníky, jak se tomu stalo za vlády Marie s protestanty. Chtěl především sjednotit duchovenstvo, ne diktovat doktrínu. Za Whitgifta bylo několik málo puritánů popraveno a mnozí byli vyhnáni ze země.⁴³

2.3.3 Katolíci

Katolíci byli protestantskými rádci Alžběty považováni za politické zrádce, kteří neprojevovali dostatek patriotismu. Žádali si, aby Alžběta proti nim tvrdě zasáhla a vyžádala si jejich oddanost. Královna ale odmítala proti nim vystoupit. Pokud budou uznávat její vládu a budou se účastnit protestantských obřadů na veřejnosti, neměla v úmyslu plést se jim do jejich vyznání, které provozují v soukromí svých domovů. Tato Alžbětina „štědrá“ politika byla ale mnohými považována za slabost a katolíci ji přijímali s nejistotou.⁴⁴ V prvním desetiletí královniny vlády katolíci přijali náboženské uspořádání z roku 1559 a nevyvolávali žádné větší nepokoje.

Katoličtí extrémisté představovali pro královnu reálnou hrozbu. Zatímco puritáni brojili proti královně pouze slovně, katoličtí extrémisté se několikrát pokusili o její vraždu. Tato hrozba se zvýšila především po exkomunikaci královniny římsko-katolickou církví roku 1570. Od té chvíle slovy papeže kdokoliv, kdo by se zapříčinil o královninu smrt, jednal v boží vůli.⁴⁵ Po mnohých spiknutích namířených proti královně, přistoupil parlament k výraznějším represím vůči katolíkům. Angličtí katolíci tímto ztratili mnohých kněží, bylo jim odepřeno navštěvovat univerzity a i jejich podpora od dalších

⁴¹ SOMERSET, *Anne. Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 297-298.

⁴² GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 157.

⁴³ BINDOFF, S. T. *Tudor England*. Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 242.

⁴⁴ Tamtéž, s. 235.

⁴⁵ BINDOFF, S. T. *Tudor England*. Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 210.

evropských spojenců byla postupně odříznuta. Parlament tlačil královnu k uzákonění ještě přísnější legislativy, ta se však snažila represím zabránit. U zavedených represí se pak pokoušela zmírňovat jejich prosazování a udržet si tím loajalitu poddaných, kteří měli sympatie ke katolictví.⁴⁶

Ve francouzském městě Douai byla založena Angličanem Williamem Allenem katolická misionářská škola, která si dávala za cíl znovu prosadit katolickou víru v Anglii. Douai se stalo centrem proti-alžbětinského spiknutí a propagandy.⁴⁷ Po mnohých spiknutích ohrožujících život královny a která často byla plánována z Douai, bylo prohlášeno konvertování ke katolictví za velezradu a všichni katoličtí knězi byli vyhnáni ze země.⁴⁸

2.4 Zahraniční církevní politika za Alžběty I.

2.4.1 Vztahy s papeži

Katolíci a jejich představitelé v Římě byli přesvědčeni, že Alžběta I. je nelegitimním potomkem Jindřicha VIII., a tedy není oprávněnou vládkyní Anglie. Nicméně ani papež Pavel IV. ani papež Pius IV. nijak vážněji nezpochybnili její titul. Alžběta se snažila zachovat dobré styky s papeži, například tím, že si ponechala jako svého agenta v Římě katolického velvyslance své nevlastní sestry Marie I. Papežská politická kampaň proti královně přišla až v reakci na severní rebelii, kdy se papež Pius V. rozhodl podpořit vzpouru vydáním buly 25. února 1570, která královnu exkomunikovala a prohlásila za kacířku.⁴⁹

V roce 1580 byl papež Řehoř XIII. přesvědčen anglickými jezuitami a zrušil bulu z roku 1570, přičemž radil anglickým katolíkům, aby poslouchali královnu a vyčkali na správnou chvíli, kdy bude možné ji svrhnout. Papež následně podpořil ozbrojenou misionářskou expedici do Irska.⁵⁰

⁴⁶ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 389-390.

⁴⁷ BINDOFF, S. T. *Tudor England.* Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 235-236.

⁴⁸ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 389-390.

⁴⁹ BINDOFF, S. T. *Tudor England.* Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 210.

⁵⁰ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 390.

V roce 1588 se zavázal dotovat španělskou Armadu v boji proti královně Alžbětě papež Sixtus V.⁵¹ Ten také znovu obnovil papežskou bulu proti královně, kdy po popravě Marie Stuartovny přidal na seznam královniných hříchů královraždu.

2.4.2 Vztahy s Francií

Alžběta I. nastoupila na trůn za válečného stavu s Francií. Anglie se nicméně nenacházela po stránce finanční či armádní ve stavu, kdy by mohla čelit Francii nebo svému druhému velkému kontinentálnímu konkurentovi Španělsku. Francie byla považována za dlouhodobého nepřítele Anglie. Tato hrozba vzrostla především kvůli vazbám Francie se skotskou královnou Marií Stuartovnou, která byla v letech 1558 až 1560 provdána za Františka II. Francouzského. Marie Stuartovna si jako vnučka nejstarší sestry Jindřicha VIII. Markéty, chtěla prosadit svoji legitimitu na anglický trůn. Proto bylo její propojení s Francií, která by mohla Marii pomoci prosadit její zájem, pro Alžbětu velmi nebezpečné.⁵² Na druhou stranu byla Francie oslabená domácími náboženskými konflikty a španělský král Filip II. v příslibu manželství s Alžbětou také nijak nechtěl podpořit svého francouzského konkurenta.⁵³ Anglická královna neměla v úmyslu Filipovu ruku přijmout, nicméně rozhodla se využívat jeho nabídku k sňatku jako diplomatický nástroj a udržovat rovnováhu na vahách mezi Francií a Španělskem.

2.4.2 Vztahy se Španělskem

Královna se v prvních desetiletích své vlády vyhýbala jakýmkoliv otevřeným konfliktům s dalšími evropskými mocnostmi. Jediným skrytým útokem bylo pustošení španělských lodí vracějících se z Nového světa. Ta byla napadána anglickými loděmi vedenými Francisem Drakem a Johnem Hawkinsem.⁵⁴

Alžbětina mírová politika skončila v osmdesátých letech šestnáctého století, kdy se pod nátlakem protestanského parlamentu rozhodla podpořit proti-španělskou revoltu v Nizozemsku. Španělský král Filip II. vyslal na potlačení povstání početnou armádu. Přes kanál od Anglie se tedy nacházela armáda jejího konkurenta, která se po potlačení povstání mohla vydat směrem k Anglii. Alžběta se rozhodla zakročit a v roce 1568

⁵¹ DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I.* Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. s. 7.

⁵² SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 69.

⁵³ NEALE, J. E. *Essays in Elizabethan history.* New York: St. Martin's Press, 1958. s. 56-57.

⁵⁴ BINDOFF, S. T. *Tudor England.* Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. s. 254-255.

vyslala do Nizozemska nepočetnou flotilu čítající 4.000 vojáků vedenou hrabětem z Leicesteru. Filip tento akt oplatil podporou povstání v Irsku.⁵⁵ Tím se Anglie ocitla v oficiálním konfliktu se Španělskem, anglo-španělská válka trvala od roku 1585 do roku 1604.

Válka vykulminovala v roce 1588, kdy Filip II. Španělský vyslal proti kacířské královně Armadu, flotilu 130 lodí vystavěnou za účelem invaze do Anglie. Král byl frustrován Alžbětiným odmítnutím k sňatku a také kvůli pirátským akcím Drakea na jeho loďstvo.⁵⁶ Královna krátce před obávanou invazí španělské flotily podpořila morálku anglického vojska projevem v Tilbury. Anglická flotila fenomenálně porazila španělskou z důvodů lepší námořní obratnosti, znalosti místních vod a technické vyspělosti svých lodí. Způsob boje na krátkou vzdálenost, na který byli Španělé zvyklí, vyměnili Angličané za boj na větší vzdálenost, díky svému dělostřelectvu schopnému zasáhnout trup lodi i z větší dálky.⁵⁷ Často je tento triumf nad Španělskem považován za vrchol Alžbětiny vlády, a to i proto, že následující léta byla v rozporu charakteristická ekonomickou krizí a korupcí.

⁵⁵ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 164.

⁵⁶ DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I*. Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. s. 14.

⁵⁷ Tamtéž, s. 15-16.

3. Teoretická východiska

3.1 Komunikační teorie

Komunikační teorie je ústředním konceptem marketingové komunikace, jelikož determinuje její úspěšnost a charakterizuje proces, který probíhá mezi zainteresovanými subjekty. Hlavními pojmy jsou zde zdroj, zpráva a příjemce zprávy⁵⁸. Úspěšnost komunikace závisí na koherenci interpretace významu zprávy mezi zdrojem a příjemcem.

3.1.1 Přímý model komunikace⁵⁹

Přímý model komunikace poprvé sestavil Wilbur Schramm (1955) a je považován za základní modelem masové komunikace.⁶⁰ Jejím principem je předávání informací, idejí, postojů a emocí od jedné osoby či skupiny k jiné osobě či skupině.⁶¹ Model se dá rozdělit na několik fází, které po sobě následují v konkrétní sekvenci. Jedná se tedy o přímý proces, od čehož je také odvozen název tohoto modelu. Přímý model komunikace vychází z komunikačního modelu Clauda Shannona a Warrena Weavera, Schramm jej doplnil o sféru porozumění.⁶²

Úspěšnost lineárního komunikačního modelu určuje kvalita propojení mezi jejími jednotlivými komponenty. Těmito komponenty jsou zdroj, kódování zprávy, zpráva, dekódování zprávy, zpětná vazba a komunikační šum (viz Obrázek č. 1). Limitace přímého modelu spočívá v ignorování významu dalších osob, které se mohou stát aktéry komunikace a ovlivnit její jednotlivé komponenty.⁶³

Výchozím komponentem modelu je zdroj. Zdroj musí oplývat určitými vlastnostmi, aby byla dokázána jeho věrohodnost – od expertízy, autority po důvěryhodnost. Následný proces kódování spočívá ve výběru vhodných slov, symbolů a

⁵⁸ Z anglického „source, message, receiver“ (pozn. autora)

⁵⁹ Z anglického „linear model of communication“ (pozn. autora)

⁶⁰ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 384.

⁶¹ FILL, Chris. *Marketing communications: frameworks, theories, and applications*. New York: Prentice Hall, 1995. s. 25.

⁶² MCQUAIL, Denis a WINDAHL, Swen. *Communication models for the study of mass communications*. 2nd ed. New York: Longman, 1993. s. 17.

⁶³ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 386.

dalších komunikačních atributů. Tyto atributy zdroj naformuluje do zprávy jako balíček informací, jehož cílem je, aby jej po „rozbalení“ příjemce správně dekodoval, tedy mu správně porozuměl.⁶⁴

Důležitou roli hraje také forma předání zakódované informace. Ta může být ústní či písemná, verbální či nonverbální a je předávána skrze rozličné kanály. Kanály mohou být osobní, mezi ně patří přímý kontakt tváří v tvář či velmi vlivná komunikace na základě „word of mouth“⁶⁵.⁶⁶ Jedná se o neplacenou formu propagace služby či produktu na základě interpersonální komunikace, kdy je příjemcem zprávy nahlíženo na komunikátora jako na nestranný zdroj informací.⁶⁷ Neosobní komunikační kanály jsou reprezentovány masovými médii a mají za úkol zasáhnout co největší publikum.

Dekódování zprávy je proces, kdy příjemce přiřazuje významy symbolům zakódovaným zdrojem komunikace.⁶⁸ Po dekodování přichází odezva, která je založená na souboru pocitů, které zpráva u příjemce zanechala. Zpětná vazba je část odezvy, kterou příjemce sděluje zdroji komunikace. Je důležitým komponentem komunikace, poněvadž dává zdroji najevo, zda byla zpráva správně dekodována.

Proces komunikace dle Schrammova modelu (1955) doprovází řada aspektů, která determinuje jeho úspěšnost. Zprvu se jedná o komunikační šum, tedy jakoukoliv akci, která narušuje proces přijímání a dekodování zprávy.⁶⁹ Dalším aspektem je sféra porozumění, tedy určení toho, do jaké míry mají zdroj a příjemce společné pozadí. Konkrétně se jedná o vzájemný vztah mezi jejich postoji, vnímáním, chováním a zkušenostmi.⁷⁰ Také může dojít k tomu, že zdroj špatně odhadne úroveň vzdělání příjemce zprávy a využije k zakódování zprávy slova a symboly, s kterými příjemce není obeznámen.⁷¹

⁶⁴ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 384.

⁶⁵ V českém překladu „osobní doporučení“ (pozn. autora)

⁶⁶ FILL, Chris. *Marketing communications: frameworks, theories, and applications*. New York: Prentice Hall, 1995. s. 26.

⁶⁷ Tamtéž, s. 32.

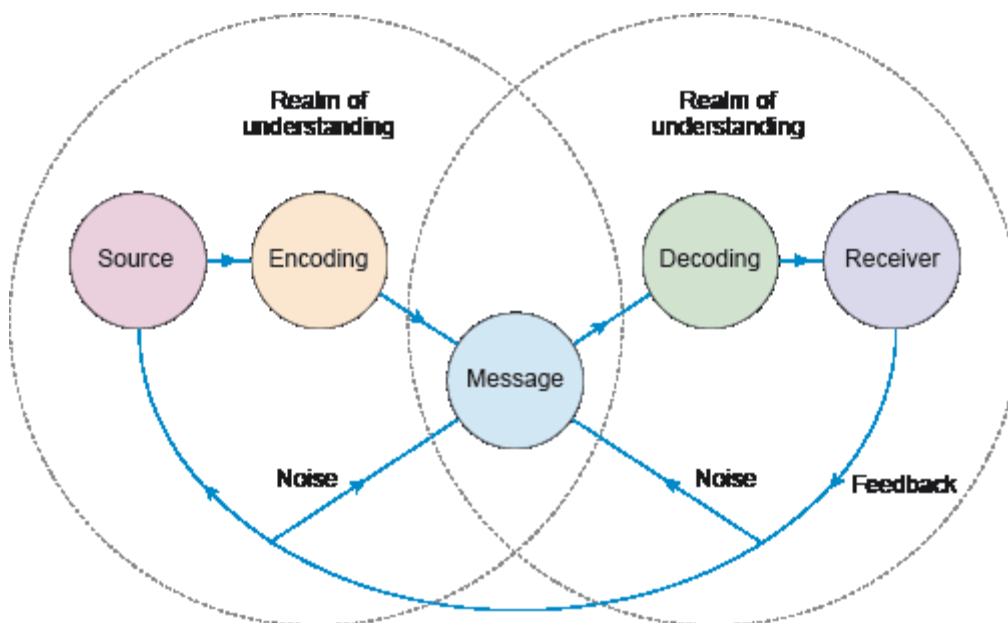
⁶⁸ KOTLER, Philip. *Moderní marketing: 4. evropské vydání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 820.

⁶⁹ FILL, Chris. *Marketing communications: frameworks, theories, and applications*. New York: Prentice Hall, 1995. s. 27.

⁷⁰ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 386.

⁷¹ FILL, Chris. *Marketing communications: frameworks, theories, and applications*. New York: Prentice Hall, 1995. s. 25.

Obrázek č. 1: Přímý model komunikace podle Wilbura Schramma (1955)⁷²

3.1.2 Nepřímý model komunikace⁷³

Jako protíváha k přímému modelu komunikace byl vyvinut nepřímý model komunikace, který popisuje komunikaci, kdy je informace předávána přes další mezičlánek. Ten je reprezentován tvůrci mínění, názorovým tvůrcem či názorovým vůdcem. Tvůrci mínění jsou osoby, které mají schopnost ovlivnit publikum zvýšením důvěryhodnosti zprávy.⁷⁴ Základní charakteristikou názorových vůdců je, že patří do stejné sociální skupiny jako lidé, které ovlivňují.⁷⁵ Názoroví vůdci oplývají sebedůvěrou, která podporuje věrohodnost jejich role. Mají schopnost přivést pozornost a otevřít diskusi i ke kontroverzním tématům. Názorový tvůrce na druhou stranu nepatří do stejné sociální skupiny jako osoby, které ovlivňuje. Nabývá na vlivu na základě své

⁷² Zdroj: OpenLearn [online]. [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: <http://www.open.edu/openlearn/money-management/management/business-studies/retail-marketing/content-section-3.2>

⁷³ Z anglického „two-step model of communication“ (pozn. autora)

⁷⁴ FILL, Chris. *Marketing communications: frameworks, theories, and applications*. New York: Prentice Hall, 1995. s. 30.

⁷⁵ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 388.

profesní expertízy, vzdělání, autority či statusu, který souvisí s komunikovaným předmětem.⁷⁶

3.1.3 Interaktivní model komunikace⁷⁷

Interaktivní model komunikace je znázorňován sítí zainteresovaných aktérů, mezi nimiž probíhá vzájemná komunikace. Na rozdíl od přímého modelu, kde je komunikace pouze jednosměrná, tady probíhá komunikace na základě mnoha kanálů. Jednotliví aktéři komunikace mohou ovlivnit směr a dopad zprávy.⁷⁸ Důležité je vzájemné porozumění mezi aktéry. Pokud vzájemná důvěra mezi aktéry dosáhne určité výše, komunikace se stává dialogem – nejvyšší formou komunikace.⁷⁹

3.2 Plánování efektivní komunikace

Základem plánování efektivní komunikace je volba relevantních nástrojů a médií, které dostanou korektně formulovanou zprávu na správné místo, ve správný čas a ke správnému publiku. Postup tedy začíná u stanovení cílů a cílového publika. Formulace, implementace a následná evaluace komunikační strategie je součástí plánování. Tématy diskuse při plánování jsou dále obsah zprávy a výběr komunikačních kanálů.⁸⁰

3.2.1 Záměr a cíle

Nejdřív je potřeba vymezit rozdíl mezi záměrem a cílem. Záměr je obecné prohlášení o tom, čeho chce komunikátor dosáhnout. Cíle pak určují konkrétní postup, který povede k dosažení záměru. Na rozdíl od záměru se cíle skládají ze specifických kroků, jejichž dosažení se dá změřit.⁸¹

Existuje řada základních pravidel, která určují úspěšnost záměru. Záměr by měl být jasný a pochopitelný. Měly by se stanovit požadované výstupy, ke kterým má záměr

⁷⁶ FILL, Chris. *Marketing communications: frameworks, theories, and applications*. New York: Prentice Hall, 1995. s. 34.

⁷⁷ Z anglického „interaction model of communication“ (pozn. autora)

⁷⁸ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 387.

⁷⁹ Tamtéž, s. 388.

⁸⁰ Tamtéž, s. 401.

⁸¹ GREGORY, Anne. *Planning and managing public relations campaigns: a strategic approach*. 3rd ed. Philadelphia: Kogan Page, 2010. s. 89.

vést, a proces, který je možné záměru dosáhnout. Lze stanovit pouze jeden záměr komunikace, pokud však je komunikace rozvitější, má například více cílových skupin, nabízí se stanovení více dílčích záměrů, které budou hlavní záměr zaštiťovat.⁸²

3.2.1.1 DRIP model

Účely, ke kterým komunikace tíhne, je možné na základě DRIP modelu rozdělit do čtyř skupin. Prvním účelem je diferenciací⁸³, tedy vytvoření image značky, které bude odlišná od svých konkurentů a u zákazníků vytvoří pozitivní vnímání, jež povede ke koupi.⁸⁴ Dalším možným účelem je nátlak⁸⁵, kdy se snaží komunikace připomenout zákazníkům potřebu, kterou mohou mít či výhody minulé koupě. Účelem je přesvědčit zákazníky o výhodnosti opakované koupě. Informování⁸⁶ je nejběžnějším účelem komunikace. Potenciální zákazníci jsou informováni o attributech a výhodách jednotlivého produktu či služby. Formou informování může být také vzdělávání. Posledním účelem je přesvědčit⁸⁷, a to ať už současné či potenciální zákazníky.⁸⁸

3.2.2 Cílové publikum

K dosažení efektivní komunikace je nutné mít jasnou představu o cílovém publiku. Publikem mohou být jak jednotlivci, skupiny, tak veřejnost. Cílové publikum determinuje, co bude obsahem zprávy, ale i jak, kdy, kde a komu bude zpráva komunikována.

Určit cílové publikum například lze na základě úrovně loajality. Je cílová skupina loajální vůči nám, našemu konkurentovi, anebo je nerozhodnutá?⁸⁹ Při určování cílového publika je také nutné si uvědomit, jaký má publikum vztah ke komunikátorovi a k problematice komunikované zprávy.

⁸² GREGORY, Anne. *Planning and managing public relations campaigns: a strategic approach*. 3rd ed. Philadelphia: Kogan Page, 2010. s. 90.

⁸³ Z anglického „to differentiate“ (pozn. autora)

⁸⁴ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 398.

⁸⁵ Z anglického „to reinforce“ (pozn. autora)

⁸⁶ Z anglického „to inform“ (pozn. autora)

⁸⁷ Z anglického „to persuade“ (pozn. autora)

⁸⁸ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 398.

⁸⁹ KOTLER, Philip, KELLER Kevin Lane. *A framework for marketing management*. 6th ed. Harlow: Pearson Education, 2016. s. 516.

3.2.3 Zpráva a sdělení

Účelem zprávy je, aby byla příjemcem dekodována, bylo jí porozuměno a následovala příjemcova reakce. Úspěšnost zprávy závisí na rozsahu a kvalitě informací a na tom, jakým způsobem je zpráva komunikována.⁹⁰ Úspěšnost zprávy determinuje řada komponentů, těmi jsou její formát, tón, kontext, načasování a opakování. Další tři komponenty jsou odvozeny od komunikátora. Patří mezi ně důvěryhodnost, charisma a kontrola nad situací.⁹¹

Anne Gregory rozděluje sdělení zprávy na racionální a emocionální. Racionální sdělení vychází z odkazu starověkého Řecka. Připomíná, že rétorika takovéto zprávy je založena na logice odůvodnění.⁹² Podle Baines je univerzálním pravidlem, že při vysoké angažovanosti publika, má být důraz na racionální sdělení – na klíčové atributy a hlavní výhody produktu či služby. Při nízké angažovanosti publika se pak dává důraz na emocionální reakci.⁹³

Racionální sdělení může být postaveno na čtyřech typech tvrzení, těmi jsou fakta, domněnky, hodnoty a prosazování určité politiky. Nejlepším způsobem, jak potvrdit tvrzení je zmínit fyzický důkaz. Pokud však žádný takový neexistuje, může být tvrzení podpořeno řadou dalších důkazů. Těmito důkazy jsou analogie, přirovnání, příklady, statistiky, svědectví, případové studie, vizuální důkazy a prezentace.⁹⁴ Aby komunikace vyvolala reakci, je často nutné kombinovat racionální sdělení s emocionálním. Záleží na komunikátorovi, jakému sdělení se rozhodne dát větší váhu v závislosti na charakteru a cíli zprávy. Ve sdělení mohou být použity buď pozitivní, nebo negativní emoce. U pozitivních emocí se může jednat o sdělení založená na pocitech lásky, na dobrých úmyslech, na vtipu či na sex-appealu. Negativní emoce, na kterých může být postavena komunikace, jsou například vina a strach.⁹⁵

⁹⁰ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 425.

⁹¹ GREGORY, Anne. *Planning and managing public relations campaigns: a strategic approach*. 3rd ed. Philadelphia: Kogan Page, 2010. s. 115.

⁹² Tamtéž, s. 110.

⁹³ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 426.

⁹⁴ GREGORY, Anne. *Planning and managing public relations campaigns: a strategic approach*. 3rd ed. Philadelphia: Kogan Page, 2010. s. 111-112.

⁹⁵ Tamtéž, s. 112-113.

3.2.4 Komunikační kanály

Komunikační kanály jsou prostředky, díky kterým se dostává zpráva od zdroje k příjemci. Výběr kanálů se zakládá na tom, aby se jednotlivé kanály vybrané pro přenos komunikace doplňovaly a zároveň aby byl využit jejich kompletní potenciál.⁹⁶ Osobní komunikace bývá efektivnější než neosobní komunikace. Na druhou stranu masová média, která jsou formou neosobní komunikace, mohou vést k povzbuzení osobní komunikace. Masová komunikace ovlivňuje názory a chování jednotlivců na základě nepřímého modelu komunikace. Informace se tedy dostává k publiku často od tvůrců mínění, kteří ji převzali z masových médií.⁹⁷

3.2.4.1 Osobní komunikační kanály

Osobní komunikační kanály jsou založeny na vzájemné komunikaci dvou či více lidí. Jejich fungování a efektivita spočívá v individualizované prezentaci a zpětné vazbě. Může se jednat o komunikaci tváří v tvář, jednotlivce k publiku či přes telefon a e-mail.⁹⁸

3.2.4.2 Neosobní komunikační kanály

Neosobní komunikační kanály přenášejí sdělení bez osobního kontaktu či zpětné vazby. Využívají při komunikaci média, podporu prodeje, vztahy s veřejností či akce.⁹⁹ Média se dají rozdělit dle tří kategorií – dle druhu média, typu média a mediálního přenašeče.¹⁰⁰ Mezi základní druhy současných médií používaných v marketingové komunikaci patří plošné vysílání, tisk, venkovní reklama, digitální média a kino.¹⁰¹

⁹⁶ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 421.

⁹⁷ KOTLER, Philip, KELLER Kevin Lane. *A framework for marketing management*. 6th ed. Harlow: Pearson Education, 2016. s. 523.

⁹⁸ Tamtéž, s. 522.

⁹⁹ Tamtéž, s. 523.

¹⁰⁰ BLOIS, Keith. *The Oxford textbook of marketing*. New York: OUP Oxford, 2000. s. 284.

4. Komunikační strategie Alžběty I. v církevní politice

4.1 Záměr

U komunikační strategie Alžběty I. lze vypořádat záměry, tedy obecná prohlášení, kterých chce komunikátor dosáhnout. Určit specifické a měřitelné cíle by bylo z podstaty zkoumaného předmětu velmi obtížné. Komunikace královny v církevní politice má jeden obecný zaštiťující záměr, který je následně rozvinut dalšími více specifickými záměry. Jejím obecným záměrem bylo po dlouhém období různých náboženských převratů zajistit v zemi období klidu a stability. Tento záměr je obecný do té míry, že nezahrnuje pouze náboženské otázky, ale je spojen i s obecnými politickými zájmy královny a se zájmem její vlády založeném na Cicerově principu „*Salus Populi Est Suprema Lex*“, charakterizujícím principy vztahu mezi vládcem a poddanými. Jinými slovy chtěla zajistit blahobyt svých poddaných. Nové náboženské uspořádání mělo zlepšit život obyvatel Anglie tím, že bude snesitelné pro lidi různého vyznání.¹⁰² Pro královnu bylo důležité, aby její poddaní věděli, že se snaží sloužit co nejširšímu zájmu.

Díličními záměry domácí politiky bylo sjednotit království, které se po desetiletích konfliktů zmítalo v náboženském sporu dvou mocensky téměř rovnocenných stran – katolíků a protestantů, a zakotvit anglikánskou církev jako středobod mezi extrémny, které představovaly extrémní katolictví a puritánství. Chtěla přesvědčit anglické katolíky, že příslušnost k Anglii je na prvním místě a až potom jejich náboženské vyznání. Jejím záměrem bylo pro své poddané vytvořit novou identitu založenou na národním cítění. Dalším jejím záměrem bylo co nejvíce eliminovat persekuce proti svobodě vyznání. O tento záměr se zasazovala na základě vlastní zkušenosti, kdy byla sama perzekuována za vlády Marie I.¹⁰³ Její dílič záměr v zahraniční politice byl snížit napětí mezi církvemi a zabránit válkám s mocnostmi v zahraničí, v kterých by měla Anglie pramalou šanci na úspěch. Královna se snažila vyhnout válkám, protože by Anglii finančně i personálně vyčerpaly.

¹⁰¹ BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. s. 431-432.

¹⁰² SOMERSET, Anne. *Elizabeth I*. Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 75.

¹⁰³ Tamtéž, s. 245.

4.2 Cílové publikum

Definice cílového publika královniny komunikace je problematická kvůli svému širokému záběru. Cíle její komunikace se totiž vztahují v rámci domácí církevní politiky na veškeré obyvatele Anglie a Irska bez rozdílu vyznání a v rámci zahraniční politiky na velký počet představitelů jednotlivých zemí, ale i na řadu dalších mocenských skupin a jednotlivců zasahujících do náboženských otázek. Na základě své důležitosti byly vybrány čtyři skupiny cílového publika, kterými jsou veřejnost, parlament, papežové a panovníci. Charakteristika těchto skupin se zabývá především významem a postavením, který v církevní politice zastávaly.

4.2.1 Veřejnost

Rozdíl mezi Alžbětou a jinými současnými panovníky spočíval v tom, že královna nepodceňovala význam oblíbenosti u svých poddaných. Dávala najevo, že za korunovací vděčí svému lidu, u kterého je velmi populární. Španělský ambasador Feria napsal svému králi: „Ona (královna) má velmi blízký vztah ke svému lidu ... a je přesvědčená, že má lid na své straně; což je vskutku pravda.“¹⁰⁴¹⁰⁵ Královna svým přístupem demonstrovala, že si váží názorů a podpory svého lidu a že je jejich služebníkem stejně jako královnou. Svou přízeň projevovala bez ohledu na status, čímž bourala dogma společenského uspořádání založeného na přednostním postavení šlechty. Alžběta se snažila získat oblibu svého lidu především před korunovací, čímž si zajistila autoritu při prosazování nového náboženského uspořádání v prvních letech své vlády.¹⁰⁶ Královna si byla vědoma, že dlouhodobou přízeň lidu si získá, když uvolní některé kontrolní mechanismy své církevní politiky. Svým jednáním dávala najevo, že ví, že žije v době, kdy si panovník musí získat na svou stranu veřejné mínění, aby si udržel svou moc a soudržnost společnosti v zemi.

4.2.2 Parlament

Za prvních Tudorovců zaznamenal parlament nárůst na prestiži. Reformační parlament zasedal v období 1529 až 1536, kdy se konalo osm schůzek v horizontu

¹⁰⁴ Z anglického „She is much attached to the people ... and is very confident that they are all on her side; which is indeed true.“ (pozn. autora)

¹⁰⁵ NEALE, J. E. *Queen Elizabeth I*. Reprint Society. s. 54.

sedmi let, což je délka a intenzita sekání, která neměla v minulosti obdoby.¹⁰⁷ Zároveň parlament jednal o otázkách vysokého významu – o novém církevním uspořádání v rámci Jindřichovy reformace.

Především pak dolní sněmovna zaznamenala nárůst na prestiži, což dokazuje i nárůst jejích členů, který byl založen na zvýšeném přání šlechty stát se členy parlamentu a podílet se na rozhodování. Oproti počátku šestnáctého století, kdy v dolní sněmovně zasedalo 296 ministrů, toto číslo vzrostlo na 462 v závěru Alžbětiny vlády. Zvýšila se také úroveň vzdělání ministrů. Ke konci Alžbětiny vlády měla více než polovinu ministrů právní vzdělání či vzdělání na univerzitě.¹⁰⁸ Významnou roli hrála ale i horní sněmovna, především pak v legislativním procesu. Svou vůli prosazovali hlavně během setkání parlamentu v roce 1559, kdy se debatovalo o novém náboženském uspořádání.¹⁰⁹

Podle Alana G. R. Smithe se vliv parlamentu během vlády Alžběty snížil. Dokazuje tento fakt počtem shromáždění, která během své čtyřiceti pěti leté vlády královna svolala. Bylo to pouhých třináct shromáždění.¹¹⁰ Také Gary B. Goldstein tvrdí, že parlament za vlády Alžběty ještě nebyl příliš demokratickou institucí. Mohl navrhopvat zákony, které ale královny musela vždy potvrdit, a tak jeho moc mohla být kompletně omezena Korunou.¹¹¹ Do opozice se pak staví Neale, který tvrdí, že prestiž parlamentu za Alžběty nadále rostla. Neale zvýrazňuje význam puritánského hnutí, které dokázalo v parlamentu vytvořit silnou opozici, ale také vyzdvihuje královniny schopnosti, díky kterým dokázala dolní sněmovnu kontrolovat během většiny své vlády.¹¹²

¹⁰⁶ KNIGHTON, C. S. a MORTIMER, Richard. *Westminster Abbey reformed: 1540-1640*. Burlington, VT: Ashgate, c2003.

¹⁰⁷ SMITH, Alan G. R. *The emergence of a nation state: the commonwealth of England 1529 - 1660*. 2. ed. London: Longman, 1997. s. 127.

¹⁰⁸ NEALE, J. E. *The Elizabethan House of Commons*. Revised ed. London: Fontana, 1976.

¹⁰⁹ SMITH, Alan G. R. *The emergence of a nation state: the commonwealth of England 1529 - 1660*. 2. ed. London: Longman, 1997. s. 133.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 129.

¹¹¹ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 154.

¹¹² NEALE, J. E. *Elizabeth I and her parliaments*. London: Cape, 1953.

4.2.3 Papežové

Vztahy s papeži byly pro královnu nadmíru důležité. Snažila se vyhnout přímému konfliktu, který by vedl papeže k jejímu prohlášení za kacířku, čímž by posvětil veškeré postupy ostatních panovníků proti ní. Ačkoliv primárním požadavkem jejího lidu bylo, aby Anglii dostala z papežského područí, musela Alžběta dělat vůči papežům za záměrem udržení stability v zahraniční politice ústupky a pokračovat ve své nejednoznačné komunikaci. Její komunikace vůči papežům nenabírala přímého charakteru, ale skládala se z gest. Jedním z jejich gest byla změna titulu „nejvyšší hlavy církve“ na „guvernéra církve“.¹¹³ Dalším pak bylo zachování si katolického velvyslance z vlády Marie I. v Římě jako svého agenta.

4.2.4 Panovníci

Nejvýraznější vliv na zahraniční církevní politiku Anglie měli panovníci Skotska, Francie a Španělska. Alžběta upřednostňovala přímou komunikaci s panovníky oproti komunikaci přes prostředníky v podobě velvyslanců, u kterých hrozilo, že zpráva pozmění na významu. Pravidelnou korespondenci si udržovala především s Jakubem VI., skotským králem a svým kmotřencem, kterého si určila jako svého nástupce.¹¹⁴ Ačkoliv královna povzbuzovala ostatní panovníky, aby s ní komunikovali „osobně“ a ne přes prostředníky, jelikož je to jejich morální povinnost, například Filip II. Španělský upřednostňoval komunikaci přes velvyslance z důvodu náchylnosti dopisů k poškození.¹¹⁵

4.3 Zpráva

Komunikace královny Alžběty I. byla založená na mixu racionálních a emocionálních sděleních. Prosazovala ve svých proslovech, dopisech a básních určitou politiku, kterou často podporovala několika typy důkazů, jako například alegoriemi a přirovnáním. Tyto důkazy měly symbolický charakter a jejich cílem bylo zapůsobit na představivost a emoce příjemce zprávy. Je těžké určit, do jaké míry je Alžbětino literární dílo vytvořeno na základě koprodukcce. Je však pravděpodobné, že především

¹¹³ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I*. Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 79.

¹¹⁴ ALLINSON, Rayne. *A monarchy of letters: royal correspondence and English diplomacy in the reign of Elizabeth I*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2012. s. 189.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 191.

Alžbětiny projevy, poté, co byly proneseny ústně, byly před dalším šířením přepsány a upraveny jejími ministry.¹¹⁶

Alžběta byla inspirací mnoha významným autorům dané doby, jako například Williamu Shakespearovi ve *Snu noci svatojánské* a Edmundu Spenserovi v nedokončeném alegorickém eposu *Královna víl*. Sama však byla autorkou několika básní a překladů a pak především projevů a dopisů, které byly prostředky její komunikace v církevní politice. Alžběta začala psát dopisy a překládat díla z různých jazyků již od svých jedenácti let, ne-li dříve.¹¹⁷ Její první dopisy připomínají školácká cvičení. Adresovaly různé politické krize za vlády Eduarda VI. Postupně si zlepšovala své jazykové schopnosti a hledala svůj styl, který by ji zajistil prosazování jejích zájmů. Několik dopisů směřovala bratrovi, kde upozorňovala na jejich společné humanistické a protestantské pozadí. Dopisy pak bránila svou nevinnu během spiknutí Thomase Seymora a Thomase Wyatta, do kterých byla proti své vůli zatažena. Alžběta sama sebe adresovala při projevech a v dopisech v protikladných sděleních jako milující matku a zároveň jako odvážného prince, jako nevěstu a poradce a jako rozhodnou a nevyhraněnou.¹¹⁸

Mnoho projevů Alžběty vůči parlamentu se týkalo jejího manželství, potenciálních nápadníků a nástupnictví, a to především z toho důvodu, že se jednalo o emocionální téma, které si zasloužilo osobní odpověď královny. Již v jednom z prvních projevů v roce 1559 Alžběta vyjádřila svou vůli zůstat sama. Poté, co v roce 1562 téměř umřela na neštovice, parlament znovuobnovil jednání o nástupnictví. V roce 1563 měla Alžběta dva projevy k parlamentu, které jsou známe pro svou dvojznačnost. Obsahovaly dlouhé komplexní souvětí a pasivní konstrukce, které naznačovaly, že královna není strůjkyní děje.¹¹⁹ Své rozhořčení dokázala prezentovat přímými deklarativními větami. Občas používala metafory. Projevy jednající o manželství musela vést vůči parlamentu i v dalších letech – 1566 a 1576.

Při projevu k anglickému vojsku v Tilbury roku 1588 za rozhodující bitvy anglo-španělské války pokračovala královna ve své rétorice, kterou započala po své

¹¹⁶ MARCUS, Leah S., MUELLER, Janel a ROSE, Mary Beth. *Elizabeth I collected works*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. Preface.

¹¹⁷ Tamtéž, Preface.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 72.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 70-86.

korunovací roku 1559. Poukázala, že je královnou se srdcem krále, že je pravá dcera svého otce a že stojí za svými vojáky. V tomto projevu použila královna koncept teorie dvou těl. Tento koncept v principu považoval smrtelné tělo za přirozené a nesmrtelné tělo za politické. V promluvě přirovnávala své ženské tělo ke království, které mohou zneuctít zahraniční mocnosti a musí být chráněno.¹²⁰¹²¹

V roce 1601 královna pronesla svůj slavný „zlatý proslov“. Používala jazyk založený na pozitivních emocích - lásce a vděčnosti. I když z promluvy byla trochu cítit únava, královna si prosadila hlavní vyznění svého projevu, a to obhajobu svých předešlých rozhodnutí, ale také vyjádření toho, že Anglie, i přes to, že mohla mít prince více impozantní a moudré, v ní našla tak starostlivou a milující panovnici, kterou už nikdy mít nebude.¹²²

4.3.1 Jazykové prostředky

Alžběta i její rádcové sir Willlliam Cecil a lord Walsingham byli seznámeni nejen s učením starých Řeků a Římanů, ale i s renesanční literaturou, která odkrývala taje rétorického umění a přesvědčování. Byli si vědomi významu alegorií neboli popisů událostí a příběhů skrze symbolické pojmy a metaforu. V době, kdy byla renesanční kultura založená na symbolech a celebritách a alegorickém zpodobnění reality v poezii, malbách či pamfletech, bylo jasné, že tento barvitý způsob komunikace bude u veřejnosti zabírat.¹²³ Cílem této komunikace bylo utvářet obrazy v lidské představivosti. Zprávy tedy neměly pouze informativní charakter, ale byly postavené i na emocích.

Alegorie panenské královny a matky Anglie byla zastřešujícím narativem Alžbětiny vlády. Nejenže se tím královna stavěla na úroveň Panny Marie, jejíž ikonu uctívali katolíci, ale také tím naznačovala, že Bůh ji uchoval tak, aby mohla být oddána svému lidu. Tímto argumentem se vyhýbala otázce manželství a nápadníků. Vzepřela se tím tak mužské dominanci, což ji ponechalo svobodnou ruku při rozhodování během její

¹²⁰ Z anglického: „*I know I have the body but of weak and feeble woman; but I have the heart and stomach of a king, and of a king of England too, and thin foul scorn that Parma and Spain, or any prince of Europe, should dare to invade the borders of my realm; to which rather than any dishonour shall grow by me, I myself will take up arms, I myself will be your general, judge, and rewarder of every one of your virtues in the field.*” (pozn. autora)

¹²¹ MARCUS, Leah S., MUELLER, Janel a ROSE, Mary Beth. *Elizabeth I collected works*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. s. 326.

¹²² Tamtéž, s. 335-340.

¹²³ STRONG, Roy. *The spirit of Britain: a narrative history of the arts*. Pimlico ed. London: Pimlico, 2000. s. 173.

vlády.¹²⁴ Alegorie matky Anglie byla založena na národním cítěním, které propojovalo, jak anglické protestanty, tak katolíky.

Dalším hojně využívaným jazykovým prostředkem u Alžbětiny rétoriky byla dvojznačnost. Královna využívala kognitivní disonanci k vlastnímu prospěchu. Jedním z příkladů královniny dvojznačné komunikace bylo umístění formulky „and &c“ na závěr královniných titulů v prvním veřejném dokumentu její vlády. Tato fráze se nacházela na místě, kde její předchůdci Jindřich VIII. a Eduard VI. uváděli titul „nejvyšší hlavy církve“. Byl to od Alžběty krok zároveň smělý i opatrný. Smělý v tom smyslu, že zachoval znění anglické reformace, které proklamovalo, že papežská svrchovanost uchvacuje starověkou autoritu Koruny. Opatrný protože formulkou „et cetera“ nechávala královna budoucnost otevřenou a katolický svět v naději.¹²⁵ Tím, že se královna prohlásila guvernérem anglikánské církve a ne nejvyšší hlavou církve, se uchránila od odsouzení papežem Pavlem IV. za kacíře a nechala ho v naději, že titul nejvyšší hlavy církve může v budoucnu opět patřit jemu.

4.3.2 Komunikační šum

Předpokladem úspěšné komunikace je, že ji příjemci správně dekodují, což bylo u alegorií a symbolických sdělení často problematické. Roy Strong ve svém díle *The spirit of Britain: a narrative history of the arts* však argumentuje, že problémy s interpretací se týkaly především vizuálního umění, kdy portréty královny představovaly sbírku abstraktních znaků a symbolů ztvárněných tak nepřirozeně, že pro diváka je bylo složité dešifrovat. Na rozdíl od vizuálního umění, hudba a literatura vyjádřená konkrétnějšími prostředky jakými jsou slova a tóny, byla pro veřejnost jasnějším sdělením.¹²⁶

4.4 Komunikační kanály

Královna komunikovala k cílovému publiku jak ve formě osobních komunikačních kanálů, kterými byly její projevy, tak skrze neosobní komunikační kanály. V případech vojenských hrozeb ze zahraničí i domácích náboženských a

¹²⁴ FRYE, Susan. *Elizabeth I: the competition for representation*. New York: Oxford University Press, 1996. s. 15.

¹²⁵ NEALE, J. E. *Queen Elizabeth I*. Reprint Society, 1942. s. 56.

politických konfliktů se snažila královna upevnit svou moc nad třemi hlavními formami kanálů – divadlem, bohoslužbami a tiskem.¹²⁷ U každého z těchto tří kanálů si Koruna vytvořila systém regulace a zasahovala do jeho chodu. Posledním zmíněným kanálem, který měl roli především v komunikaci k veřejnosti, jsou slavnosti.

4.4.1 Divadlo

Za Alžbětiny vlády bylo divadlo předním masovým médiem, které se mohlo věnovat širšímu spektru témat soukromého i veřejného charakteru bez zápletky do náboženských rituálů a rétoriky. Jedinými jejími konkurenty byla církev a pak v Londýně vzrůstající tiskový trh. Divadlo s publikem až kolem 2800 osob bylo soudobým masovým médiem s největším dosahem.¹²⁸ Představení pak byla dále šířena pomocí „word of mouth“. Královna či její rádci nemuseli být vždy přímými iniciátory představení, nicméně Alžběta dokázala náležitě těžit z pozornosti, kterou divadlo přitáhlo.

4.4.1.1 Divadlo jako nástroj upevnění image

Divadlo hrálo podstatnou roli při upevňování královniny image v období před korunovací. Den před Alžbětinou korunovací proběhl na její počest slavnostní průvod po městě Westminster. Během její poutě městem byla v strategických intervalech připravena pětice divadelních představení zobrazující alegorické scény či výjevy z Bible. U mnohých těchto živých výjevů byla zřetelná protestantská inklinace, i přes to, že Anglie ještě byla oficiálně v papežském područí. Představení nahlížela na události Alžbětiny minulosti v takovém světle, které přispělo k jejímu pozitivnímu obrazu u veřejnosti. Připomínaly, že nástup rodu Tudorovců pro Anglii znamenal propojení rodu Lancasterů a Yorků a konec války růží. Věnovala se také královnině příkoří za vlády Marie I. a zobrazovala Mariinu vládu jako vládu úpadku. V protikladu k tomu mělo dle představení za Alžběty království opět vzkvétat. Na dalším z představení byla Alžběta portrétována jako prorokyně Debora, která zachránila Izrael před kananejským králem

¹²⁶ STRONG, Roy. *The spirit of Britain: a narrative history of the arts*. Pimlico ed. London: Pimlico, 2000. s. 177.

¹²⁷ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 158.

¹²⁸ Tamtéž, s. 159.

Jabinem. Tento jev naznačoval víru v to, že Alžběta dostane Anglii z papežského područí. Představení proklamovala, že královnina vláda zavede pravé náboženství.¹²⁹

Alžběta potvrdila tento záměr slovy i gestem. Když jí byla hercem představujícím personifikovanou pravdu podána Bible, políbila ji a přiložila si ji na hrud' se slibem, že bude jejím pilným čtenářem. Královnino chování při průvodu bylo velmi pozitivně přijato veřejností. Oproti své nevlastní sestře Marii projevovala vděk, pokoru a ochotu naslouchat svým lidem. Během své čtyři míle trvající cesty byla ověněna nespočtem kytic od svých poddaných.¹³⁰

4.4.1.2 Rozkvět alžbětinského divadla

Rozkvět alžbětinského divadla, který probíhal ve formě nárůstu profesionálních dramatiků, herců a divadelních společností, byl podle Roye Stronga unikátním fenoménem a vrcholným uměleckým projevem kulturní renesance posledních dvou desetiletí šestnáctého století.¹³¹ Neexistuje žádný přímý důkaz, že královna a její osobní rádcové přispěli k vybudování londýnské divadelní scény, nicméně je faktem, že za Alžbětiny vlády se zájem o divadlo rozrostl do takové míry, že mohlo být považováno za veřejné fórum.¹³² V roce 1576 byla v Londýně vystavěna tři divadla, mezi nimiž byl i Globe. Hrabě z Leicesteru se stal patronem první herecké společnosti v roce 1574.¹³³ Během Alžbětiny vlády fungovalo devět chlapeckých a dvacet dospělých divadelních společností, mezi kterými probíhala nelitostná soutěž. Před výstavbou divadel se konala divadelní představení například v hospodách, na hřbitovech, v cechovních sálech, v domácnostech šlechty či v sálech královských paláců. Představení byla vykonávána potulnými hereckými společnostmi, které často nedostávaly žádný plat.¹³⁴

S nástupem komerčních divadel získali herci ekonomickou samostatnost. Během 80. a 90. let 16. století působilo v Londýně osm divadel. Jejich kapacita se lišila. Soukromá divadla byla většinou menších rozměrů, zatímco amfiteátry mohly pojmout

¹²⁹ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 70.

¹³⁰ SOMERSET, Anne. *Elizabeth I.* Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. s. 71.

¹³¹ STRONG, Roy. *The spirit of Britain: a narrative history of the arts.* Pimlico ed. London: Pimlico, 2000.

¹³² GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 158.

¹³³ DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I.* Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. s. 17.

¹³⁴ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 158.

až kolem 2800 míst.¹³⁵ Frekvence představení se lišila u soukromých a veřejných divadel. Zatímco soukromá divadla hrála často pouze jednou týdně, veřejná pořádala představení téměř každý den. Divadelní společnost Služebníci lorda admirála hrála v posledním desetiletí 16. století v průměru 35 různých her ročně.¹³⁶

4.4.1.3 Dosah a cenová dostupnost

V polovině devadesátých let byla divadla všudypřítomná, nacházela se v docházkové vzdálenosti pro každého Londýňana. Navíc byla veřejná divadla cenově dostupná, nejlevnější vstupenka stála jednu penci, což představovalo nejlevnější zábavu, kterou si mohl v té době Londýňan dovolit.¹³⁷ Návštěvnost londýnských divadel byla v letech 1594 - 1595 kolem 15.000 týdně dle deníku Philippa Henslowa, divadelního podnikatele v alžbětinské době.¹³⁸ Divadlo se tak stalo hlavním masovým médiem. Lidé se v takto vysokém počtu jinak shromažďovali pouze u příležitostí jako kázání či popravy. Výhoda divadla lpěla v jeho dosahu mezi negramotné obyvatelé. Na druhou stranu divadlo jako komunikační kanál postrádalo aktuálnost. Nejednalo se o prostředek, kterým by se zprávy šířily jako první.¹³⁹

4.4.1.4 Regulace divadla

Proti divadlům se stavěli především městští úředníci, podle kterých rušila veřejný pořádek, a pak církev, která se obávala, že divadlo podporuje hříšné chování. Navíc divadelní představení byla v časovém konfliktu s bohoslužbami.

Státní rada převzala kontrolu nad divadly prostřednictvím systému patentů. Koruna vytvořila funkci úředníka¹⁴⁰ podřízeného Lordu komořímu, který byl zodpovědný za udělování licence divadlům. Za Alžbětiny vlády tuto funkci vykonával Sir Edmund Tilney. Kontrola divadla se zvýšila od roku 1581, kdy obsah představení

¹³⁵ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 159.

¹³⁶ Tamtéž, s. 159.

¹³⁷ Tamtéž, s. 160.

¹³⁸ Tamtéž, s. 160.

¹³⁹ MEARS, Natalie. *Queenship and political discourse in the Elizabethan realms*. New York: Cambridge University Press, 2005. s. 168.

¹⁴⁰ Z anglického „Master of the Revels“ (pozn. autora)

musel projít ještě zevrubnější kontrolou Edmunda Tilneyho. Monopol jedné osoby nad udělováním licencí však také představoval riziko korupce.¹⁴¹

4.4.1.5 Divadlo jako komunikační kanál a nástroj politiky

Královna možná přímo neovlivňovala rozkvět divadla, nicméně ho dokázala využít jako instrument státní propagandy. Především pak v období krize, a to ať už v domácí či v zahraniční politice. Od počátku královny vlády její poradce William Cecil prosazoval inscenaci představení, která se stavěla proti katolíkům a Španělsku, jejímu úhlavnímu nepříteli v zahraničí. Španělský velvyslanec ve svém dopise španělskému králi Filipu II. proklamoval své přesvědčení, že královna je obeznámena s Cecilovou politikou.¹⁴² Královna si usmířovala velvyslance a sváděla vinu na Cecila, nicméně nikdy nezakročila proti produkci satirických představení, pokud se týkala jejich nepřátel.

Během šedesátých a sedmdesátých let 16. století narostl počet her zaměřených proti zahraničním mocnostem. Hry často lichotily Alžbětě a dávaly ji do kontrastu s prototypem tyrana.¹⁴³ Po vypuknutí války se Španělskem roku 1585 pokračovaly v londýnských divadlech útoky na Filipa II. Divadlo také podporovalo přijetí reformačního hnutí u veřejnosti. Potulné divadelní společnosti přetvořily tradiční hry do propagandy reformace, například tím, že obsazovaly postavy oblečené za kněze, které pojmenovaly jako Perverzní Doktrína nebo Škodlivý Úsudek.¹⁴⁴¹⁴⁵

4.4.2 Tisk

4.4.2.1 Dosah a dostupnost

Knižní vydavatelství se rozrůstalo za Alžbětiny vlády, jak je zřejmé ze záznamů z Papírenské společnosti,¹⁴⁶ kde byly knihy a pamflety za její vlády registrovány.¹⁴⁷ Díky zavedení moderních tiskařských lisů bylo možné velkoplošné šíření Alžbětiniých

¹⁴¹ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 161-162.

¹⁴² Tamtéž, s. 162.

¹⁴³ Tamtéž, s. 164.

¹⁴⁴ Z anglického „Perverse Doctrine and Malitious Judgement“ (pozn. autora)

¹⁴⁵ SMUTS, R. Malcolm. *Culture and power in England, 1585-1685*. New York: St. Martin's Press, 1999. s. 43.

¹⁴⁶ Z anglického „Stationer's Hall“ (pozn. autora)

¹⁴⁷ DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I*. Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. s. 17.

proslovů a veřejných oznámení. Jedním z doprovodných jevů humanitní kultury bylo shromažďování spisů jako například parlamentních proslovů. Díky tomu mohly být dále kopírovány a šířeny.¹⁴⁸ Dle Smutse tiskař John Wolfe spolupracoval s Alžbětínými rádci Burghleyem a Walsinghamem na vytváření anonymních propagandistických pamfletů v angličtině i dalších jazycích, která pak šířil pomocí zahraniční sítě korespondentů a překladatelů.¹⁴⁹

Existovaly však překážky, které omezovaly dosah tisku jako masového média. Jedním z nich nízká míra gramotnosti. I když se dle výzkumů gramotnost zvyšovala během šestnáctého století, velmi se lišila napříč zaměstnáními, pohlavím, regiony a mezi obyvateli města či venkova.¹⁵⁰ Překážku nízké gramotnosti překonaly balady, které byly prezentovány ve formě populárních melodií v pivnicích a na dalších veřejných prostranstvích.¹⁵¹ Jazyková bariéra byla další překážkou. Tiskařský trh byl v období Alžbětiny vlády dominantní v Londýně a byl téměř exkluzivně v anglickém jazyce. I když Zákon jednoty z roku 1536 zavedl angličtinu jako oficiální jazyk Walesu, velká většina obyvatelstva požívala nadále velštinu. Jazyková bariéra byla překážkou také u obyvatel Irska a anglického Cornwallu.¹⁵² Cirkulace zpráv nebyla jednotná, ale byla založená na sociálním statusu, majetku, geografii a jazyku. Na základě těchto předpokladů se utvářela série sítí, po kterých se přenášely informace. Jednou z takových sítí byly například zprávy u dvora, ke kterým měly přístup pouze dvořané.¹⁵³

Goldstein se staví skepticky k možnostem distribuce tisku v Anglii za vlády Alžběty I. Knihy byly prodávány pouze na knižních stáncích na hřbitově u katedrály svatého Pavla v Londýně, na několika dalších stáncích v jiných městech a přes kočovné trhovce.¹⁵⁴ Jinak tomu bylo ale u levnějších tiskovin jako pamflety a balady. Maers zmiňuje, že podle dostupných osobních deníků, zásobních spisů knihkupců a knihovníků a finančních účtů pamflety a balady byly ve velké míře dostupné po celé

¹⁴⁸ SMUTS, R. Malcolm. *Culture and power in England, 1585-1685*. New York: St. Martin's Press, 1999. s. 59.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 44.

¹⁵⁰ MEARS, Natalie. *Queenship and political discourse in the Elizabethan realms*. New York: Cambridge University Press, 2005. s. 172.

¹⁵¹ SMUTS, R. Malcolm. *Culture and power in England, 1585-1685*. New York: St. Martin's Press, 1999. s. 43.

¹⁵² MEARS, Natalie. *Queenship and political discourse in the Elizabethan realms*. New York: Cambridge University Press, 2005. s. 168.

¹⁵³ Tamtéž, s. 180.

¹⁵⁴ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 156.

Anglii a pravděpodobně i ve Walesu.¹⁵⁵ Důkazem, že se tiskoviny šířily i do jednotlivých provinčních měst mimo Londýn, jsou regionální zprávy, které se věnovaly například Alžbětině návštěvě ve městě.¹⁵⁶ Soudní hostince byly obvyklými centry produkce a šíření spisů, nicméně důležitou roli v cirkulaci hrál i samotný královský dvůr, univerzity a jednotlivci jako venkovští aristokrati, kteří si shromažďovali kolekce spisů.¹⁵⁷ Tyto levné tiskoviny dle výzkumů nebyly přijímány pouze chudým obyvatelstvem, ale našly se i ve vlastnictví šlechty. Měly tedy široký čtenářský záběr.¹⁵⁸

4.4.2.2 Regulace tisku

Překážkou dosahu tisku byla i jeho regulace Korunou. Anglie byla mezi prvními zeměmi, kde došlo k záměrnému omezování růstu vydavatelského průmyslu. V roce 1557 Marie I. zavedla Papírenskou společnost, spolek tiskařů a knižních prodejců. Členství ve společnosti dávalo výhradní právo na vydávání knih, které ještě navíc bylo omezeno pouze na Londýn. Jedinou další institucí, která získala právo tisku, byla univerzita v Cambridge. Univerzita v Oxfordu získala tiskařské právo až v roce 1586.¹⁵⁹ Od roku 1559 byla nastolena nová míra kontroly tisku. Nesměly být vydávány knihy, které byly v rozporu s křesťanskou vírou. Každý nový titul musel získat licenci, aby mohl jít do tisku. Tuto licenci mohli vydat pouze královna, šestice jejích osobních rádců, arcibiskupové z Canterbury a Yorku, londýnský biskup či kancléři univerzit v Cambridge a Oxfordu. Další fáze zpřísnění regulace tisku Korunou přišla v roce 1586 zavedením dekretu Hvězdne komory v reakci na vypuknutí anglo-španělské války.¹⁶⁰

Koruna byla bezesporu úspěšná v regulaci tisku, pokud přihlédneme k faktu, že pouze čtyři nezákonné tiskařské společnosti publikující literaturu proti Koruně a anglikánské církvi byly objeveny během Alžbětiny vlády. Většina buřičské literatury byla tisknuta v zahraničí a dopravována do Anglie.¹⁶¹

¹⁵⁵ MEARS, Natalie. *Queenship and political discourse in the Elizabethan realms*. New York: Cambridge University Press, 2005. s. 155.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 158.

¹⁵⁷ SMUTS, R. Malcolm. *Culture and power in England, 1585-1685*. New York: St. Martin's Press, 1999. s. 60.

¹⁵⁸ MEARS, Natalie. *Queenship and political discourse in the Elizabethan realms*. New York: Cambridge University Press, 2005. s. 161.

¹⁵⁹ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 154.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 155.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 155.

4.4.2.3 Formát a zaměření

Mnozí autoři zdůrazňují roli pamfletů jako nosičů zpráv za Alžbětiny vlády. Pamflet byla malá kniha tvořena listy složenými na čtyři stránky. Pamflety se vyráběly v rozsahu jednoho až dvanácti listů, tedy osmi až devadesáti šesti stran.¹⁶² Běžným formátem na přenos zpráv byly také balady. Jejich produkce se stupňovala především od roku 1585, od počátku anglo-španělské války.¹⁶³ Hrdiny balad byly oběti zlovolných kněží a vyprávěly také o rebelech, kteří stáli za povstáním severních hrabat v roce 1569, byli součástí španělské Armady či se podíleli se na zajetí a exekuci jezuitských kněží.¹⁶⁴

Šestnácté a sedmnácté století se vyznačuje značným vývojem literárních forem použitých v politické komunikaci. Zvýšila se jak kvantita, tak kvalita psaných projevů o vládnoucích osobnostech.¹⁶⁵ Podle R. Malcolma Smutse téměř pětinu výtisků v Londýně na počátku 60. let šestnáctého století tvořily politické zprávy a polemiky zabývající se náboženskými vztahy v Evropě.¹⁶⁶

4.4.3 Bohoslužby

Výhodou církve jako metody šíření informací byl fakt, že docházka do kostela byla povinná. Od počátku své vlády Alžběta stanovila pokuty a tresty za nedodržení tohoto pravidla, které se v průběhu její vlády zvyšovaly. Primárním důvodem tohoto rozhodnutí královny bylo prosadit u poddaných novou doktrínu a navyknout je na nové ceremonie protestantských bohoslužeb.

Královna a její ministři se ale rozhodli nevyužít bohoslužeb jako kanálu k propagaci své politiky i přes výhodu absolutní kontroly, kterou Koruna nad církví vládla.¹⁶⁷ Královna se obávala, že využití bohoslužeb jako nástroje propagandy by mohlo vést k otevřenému povstání.¹⁶⁸ Nicméně se bohoslužby v omezené míře staly

¹⁶² MEARS, Natalie. *Queenship and political discourse in the Elizabethan realms*. New York: Cambridge University Press, 2005. s. 148.

¹⁶³ Tamtéž, s. 151.

¹⁶⁴ SMUTS, R. Malcolm. *Culture and power in England, 1585-1685*. New York: St. Martin's Press, 1999. s. 43.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 60.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 44.

¹⁶⁷ GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII. s. 157.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 158.

komunikačním kanálem královny a místem šíření zpráv. Bylo tomu tak především skrze tisk speciálních modlitebních knih a děkování Bohu za zásah v klíčových událostech domácí i zahraniční politiky, jako bylo například Babingtonovo spiknutí nebo události Bartolomějské noci ve Francii roku 1572. Faráři informovali pouze o specifických událostech, avšak ve velkém detailu.¹⁶⁹

4.4.4 Slavnosti

Alžběta se snažila vyplnit díru ve společenském kalendáři Anglie, kterou způsobil odklon od katolictví a zrušení několika katolických svátků. Vytvářením nových tradic a rituálů dokázala propojit kulturní renesanci s otázkami víry i politiky a vytvořit pro Anglii novou identitu. Kult královny Gloriany vznikl na základě nahrazení římsko-katolických svátků, jako například slavnosti Těla a Krve Páně a svátku Nanebevstoupení Páně, založených na uctívání Panny Marie a svatých, za nové svátky oslavující narození a korunovaci panenské královny Alžběty. Oslavy 17. listopadu připomínající královninu korunovaci, které provázelo modlení, kázání, zvonění zvonů a ohně, byly velmi oblíbené mezi veřejností.¹⁷⁰

¹⁶⁹ MEARS, Natalie. *Queenship and political discourse in the Elizabethan realms*. New York: Cambridge University Press, 2005. s. 163-164.

¹⁷⁰ DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I*. Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. s. 11.

Závěr

Bakalářská práce vychází z komunikační teorie, která definuje základní komponenty umožňující úspěšnou komunikaci. Při analýze komunikační strategie anglické královny Alžběty I. v církevní politice práce vychází z tohoto základního konceptu, přihlíží především na sféru porozumění mezi královnou a jejím cílovým publikem a charakter sdělení. Dále se zabývá atributy zdroje zprávy, tedy vlastnostmi královny, které dokazovaly její věrohodnost. Velká pozornost je v práci věnována formě předání zakódované zprávy, a to především neosobním komunikačním kanálům, jež měla královna možnost ovlivňovat a regulovat. Práce se nevěnuje detailně oproti přiložené tezi konceptům leadershipu, image a lobbingu, které by za cílem bližšího prostudování bylo lepší věnovat pozornost v samostatné práci. Práce omezuje své zaměření na komponenty plánování efektivní komunikace a využívá k jejich analýze teorie z marketingové komunikace a PR. Těmito komponenty jsou záměr a cíle, cílové publikum, zpráva a sdělení a komunikační kanály. Autorka práce se rozhodla pro zúžení specifikace práce, aby se mohla věnovat jednotlivým kapitolám detailněji a dokázala na teoriích demonstrovat výsledky práce.

Cílem práce bylo zjistit, jak byla koncipována komunikační strategie Alžběty I. a zda vedla k vytýčeným záměrům v církevní politice. Církevní politika byla vybrána za předmět práce na základě svého soudobého významu. Náboženské otázky v 16. století, rozbouřené reformační době, hrály důležitou roli, která podmiňovala životní úroveň obyvatel a celkově rozkvět anglického království všech oblastech od ekonomiky po kultury.

Alžběta I. si byla vědoma důležitosti církevní politiky a její hlavním záměrem bylo udržet mezi soupeřícími frakcemi klid a mír, který bude vést k zlepšení života jejích poddaných. Z charakteristiky cílového publika její komunikační strategie vychází najevo, jak stěžejní význam pro ni představovalo veřejné mínění a budování pozitivní image u veřejnosti. Byla si vědoma, že její pozice jako nelegitimního potomka Jindřicha VIII. je postavena na chatrných základech a že si jí musí podepřít oblibou u veřejnosti. Práce se ale dále nevěnuje obsáhlému konceptu image, pouze jej bere v potaz jako předpoklad, díky němuž získala královna důvěryhodnost pro komunikaci náboženských otázek. Alžběta komunikovala k veřejnosti skrze různé kanály, mezi nimiž vynikalo

divadlo, které se stalo díky svému dosahu a cenové dostupnosti soudobým nejvlivnějším masovým médiem. Další výhodou divadel bylo, že komunikované sdělení mohlo vzbuzovat různé emoce – mohlo být založeno například na humoru či hněvu, které se daly strategicky nasměrovat proti Alžbětíným protivníkům, kterým byl například Filip II. Španělský. Kvůli těmto přednostem dávala Alžběta potažmo její rádcové přednost divadlu například před komunikováním zpráv během bohoslužeb. Královna vycítila, že bohoslužby kvůli svému zřejmému sepětí s náboženskými rituály jsou citlivým kanálem, který by mohl zapříčinit přímou vzpouru ze strany puritánů či katolíků. Alžbětiny proslovy a další zprávy s církevní tematikou se také šířily pomocí tisku či ručním přepisem. Šíření tiskovin mělo svá překážky v podobě nízké gramotnosti obyvatel či jazykové bariéry. Posledním zmíněným komunikačním kanálem jsou slavnosti. Královnou nově zavedené svátky měly nahradit ty katolické a upevnit u poddaných národní cítění.

Dále bakalářská práce charakterizuje jednotlivá sdělení zprávy a použitou rétoriku. Sdělení směřovaná k veřejnosti byla založená na emocích a vystavěná ve velké míře na jazykovém prostředku alegorie, která spojovala královnu s různými pozitivními atributy jako například čistota, moudrost, oddanost a bojovný duch. Zobrazovaly královnu jako matku Anglie a Pannu Marii, která byla oddána svému lidu. Sdělení určená papežům, panovníkům dalších evropských velmocí a parlamentu měla spíše racionální charakter a ve své podstatě byla velmi nejednoznačná a matoucí. Cílem takového typu sdělení bylo nechat otevřené dveře pro různou interpretaci a vyvolat kognitivní disonanci. Vůči papežům Alžběta komunikovala nepřímými gesty, jako například změnou svého titulu z „nejvyššího vládce“ na „nejvyššího guvernéra“. Díky těmto ústupkům a konzervativní politice byla první desetiletí Alžbětiny vlády obdobím stability a rozkvětu. Taky s panovníky kontinentálních mocností se jí podařilo udržet po dlouhou dobu mír. Velvyslanci si byli vědomi jejího vzdělání, který získala během dospívání, a dobrého postavení u svých poddaných. Jejím diplomatickým instrumentem v zahraniční politice byla otázka manželství a nástupnictví, kterou dokázala obratně manipulovat své nápadníky. Významným momentem její zahraniční politiky byla anglo-španělská válka. Alžběta podpořila morálku svého vojska projevem v Tilbury v roce 1588, krátce před střetnutím se španělskou Armadou, kdy prosazovala svého bojovného ducha, který stojí za její zemí. Domácí církevní politika se odvíjela především od toho, aby v počátku Alžbětiny vlády v roce 1559 bylo posazeno nové

náboženského uspořádání v takové podobě, která bude vyhovovat jak katolíkům, tak protestantům. Alžbětě se podařilo proti parlamentu se silnou puritánskou základnou prosadit velmi kompromisní a ve své povaze nejednoznačné uspořádání, mluvíme-li konkrétně o uzákonění nové Knihy společných modliteb, která v sobě propojovala prvky přijatelné pro katolíky i protestanty.

Na závěr je nutné si uvědomit, že poznatky této bakalářské práce limituje předpoklad, že je velmi obtížné dokázat autorství jednotlivých Alžbětiných literárních děl. Mnozí literární vědci se domnívají, že byla spíše dílem koprodukce. Taktéž se nedá dokázat do jaké míry Alžběta a její rádcové ovlivňovali obsah divadelních představení a bohoslužeb. Existuje však řada dokladů, že Koruna oplývala jistými regulačními mechanismy nad jednotlivými komunikačními kanály.

Summary

This bachelor thesis is based on communication theory, which defines basic components enabling successful communication, as it applies to the communication strategy of the English Queen Elizabeth I in religious policy. Analysis stems from this basic theory, focusing especially on the realm of understanding between the queen and her target audience, and the character of her message. It also deals with the attributes of the message's source which convey the qualities of the queen that proved her credibility. Great attention is paid to the form of transmission of the encoded message, especially the impersonal communication channels that the Queen had the power to influence and regulate. The thesis does not focus in detail on the concepts of leadership, image, and lobbying, which, for the sake of closer study, would be better paid attention to in a separate work. The work limits its focus to the components of effective communication planning and uses the theory of marketing communication and PR to analyse them. These components are aims and objectives, target audience, message, and communication channels. The author of the thesis decided to narrow the specification of the work so that her attention could be directed on those chapters that could lead to more specific results.

The aim of the thesis was to question how the communication strategy of Elizabeth I was drawn up and whether it accomplished her stated goals in religious policy. Religious policy was chosen as a subject of work based on its meaning in her time. Religious issues in the 16th century, the unstable times of the Reformation, played a central role that determined the living standards of the English population and the overall flourishing of the English kingdom in all areas, from economy to culture. Elizabeth I was aware of the importance of religious policy and as such her main intention was to keep peace between the rival factions, which would secure prosperity for her subjects.

The characteristics of the target audience of her communication strategy reveals how crucial public opinion and positive image was for her. She was aware that her position as an illegitimate child of Henry VIII was built on a shaky foundation and therefore she needed to be popular with the public. However, the thesis does not focus on the comprehensive concept of image, but does take it into account as a prerequisite

for trust in the communication of religious questions. Elizabeth communicated to the public through various channels, including a theatre that became, thanks to its reach and affordability, the most influential mass media of Elizabethan England. Another advantage of the theatres was that the message delivered could evoke emotions based on, for example, humour or anger that could be strategically directed against Elizabeth's opponents, such as Philip II of Spain. Because of these qualities, Elizabeth gave her guidance to the theatre, for example, before communicating messages during worship. The Queen sensed that worship, because of its obvious connection with religious rituals, was a sensitive channel that could cause a direct uprising by the Puritans or Catholics. Elizabeth's speeches and other ecclesiastical news also spread through print or handwriting. The dissemination of printed matter had its hindrances in the form of low literacy of the population or language barrier. The last mentioned channel is celebrations. The Queen's newly established holidays were to replace those Catholic and to consolidate the subjection of national sentiment.

This Bachelor thesis also characterizes the individual messages and the chosen rhetoric. The message to the public was based on emotions and was largely built on allegorical language that linked the queen with various positive attributes such as purity, wisdom, devotion and a fighting spirit. They displayed the Queen as the mother of England and the Virgin Mary, who was married to her people. The message to the Pope, the rulers of other European powers, and Parliament was rather rational in nature and was, in essence, very ambiguous. The purpose of this type of communication was to leave open doors for different interpretations and to induce cognitive dissonance. Elizabeth I expressed herself to the Pope through indirect gestures, such as changing her title from "Supreme Head" to "Supreme Governor". Thanks to these concessions and conservative politics, the first decade of the Elizabethan government represented a period of stability and prosperity. Additionally, with the rulers of continental powers, she managed to keep the peace for a long time. Ambassadors were aware of the education she had gained during her adolescence, and of her good status with her subjects. Her diplomatic instrument in foreign policy was the question of marriage and succession, which she was able to skilfully manipulate her suitors. An important part of her foreign policy was the Anglo-Spanish War. Elizabeth supported the morale of her troops with a speech at Tilbury in 1588, shortly before confrontation with the Spanish Armada, promoting her fighting spirit behind her country. Crucial moment of domestic

religious policy came in the beginning of Elizabeth's government in 1559. Her aim was to set up new religious settlement in a form that would suit both Catholics and Protestants. Elizabeth succeeded in enforcing a highly compromising and, in its nature, ambiguous arrangement against Parliament with a strong Puritan base, especially when it comes to enacting a new Book of Common Prayer that has incorporated elements acceptable to both Catholics and Protestants.

As a final note on the Bachelor work, it is necessary to realize that any knowledge of the outputs of this bachelor thesis is limited by the reality that it is very difficult to prove the authorship of individual Elizabethan literary works. Many literary scientists believe it was more of a co-production. Nor is it possible to prove to what precise extent Elizabeth I and her advisors influenced the content of theatrical performances and worship. There is, however, much evidence that the Crown had had some regulatory mechanisms over individual channels of communication.

Použitá literatura

Knihy

ALLINSON, Rayne. *A monarchy of letters: royal correspondence and English diplomacy in the reign of Elizabeth I*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2012. ISBN 9781137008350.

BAINES, Paul, FILL, Chris a ROSENGREN, Sara. *Marketing*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. 768 s. ISBN 9780198748533.

BINDOFF, S. T. *Tudor England*. Harmondsworth: Penguin Books, 1950. Pelican history of England, 5. 320 s. ISBN 0-14-020212-9.

BLOIS, Keith. *The Oxford textbook of marketing*. New York: OUP Oxford, 2000. 672 s. ISBN 0198775768.

BRYMAN, Alan a BELL, Emma. *Business research methods*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, c2011. 765 s. ISBN 978-0-19-958340-9.

CAMDEN, William. *The history of the most renowned and victorious Princess Elizabeth, late Queen of England: containing all the most important and remarkable passages of state, both at home and abroad (so far as they were linked with English affairs) during her long and prosperous reign*. 4th ed. New York: AMS Press, 1970. ISBN 040401366X.

DRAKE, Jane. *Queen Elizabeth I*. Andover, Hampshire: Pitkin Pictorials, 1993. 21 s. ISBN 0853725640.

FILL, Chris. *Marketing communications: frameworks, theories, and applications*. New York: Prentice Hall, 1995. 515 s. ISBN 0131509624.

FRYE, Susan. *Elizabeth I: the competition for representation*. New York: Oxford University Press, 1996. ISBN 0195113837.

GREGORY, Anne. *Planning and managing public relations campaigns: a strategic approach*. 3rd ed. Philadelphia: Kogan Page, 2010. 186 s. ISBN 9780749451080.

KNIGHTON, C. S. a MORTIMER, Richard. *Westminster Abbey reformed: 1540-1640*. Burlington, VT: Ashgate, c2003. ISBN 0754608603.

KOTLER, Philip. *Moderní marketing: 4. evropské vydání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 1041 s. ISBN 9788024715452.

KOTLER, Philip, KELLER Kevin Lane. *A framework for marketing management*. 6th ed. Harlow: Pearson Education, 2016. 344 s. ISBN 9780133871319.

MEARS, Natalie. *Queenship and political discourse in the Elizabethan realms*. New York: Cambridge University Press, 2005. 311 s. ISBN 0521819229.

MARCUS, Leah S., MUELLER, Janel a ROSE, Mary Beth. *Elizabeth I collected works*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. 476 s. ISBN 9780226504711.

MCQUAIL, Denis a WINDAHL, Swen. *Communication models for the study of mass communications*. 2nd ed. New York: Longman, 1993. 229 s. ISBN 058203650X.

NEALE, J. E. *Queen Elizabeth I*. Reprint Society, 1942. 383 s.

NEALE, J. E. *Essays in Elizabethan history*. New York: St. Martin's Press, 1958. 255 s.

NEALE, J. E. *Elizabeth I and her parliaments*. London: Cape, 1953. ISBN 9780224605175.

NEALE, J. E. *The Elizabethan House of Commons*. Revised ed. London: Fontana, 1976. ISBN 0006339077.

SAUNDERS, Mark, LEWIS, Philip a THORNHILL Adrian. *Research methods for business students*. 5th ed. Harlow: Prentice Hall, 2009. 614 s. ISBN 0273716867.

SOMERSET, Anne. *Elizabeth I*. Pbk. ed. London: Phoenix, 1991. 636 s. ISBN 1857998855.

SMITH, Alan G. R. *The emergence of a nation state: the commonwealth of England 1529 - 1660*. 2. ed. London: Longman, 1997. 487 s. ISBN 0582238889.

SMUTS, R. Malcolm. *Culture and power in England, 1585-1685*. New York: St. Martin's Press, 1999. 201 s. ISBN 0312223285.

STRONG, Roy. *The spirit of Britain: a narrative history of the arts*. Pimlico ed. London: Pimlico, 2000. 708 s. ISBN 0712664955.

YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 4th ed. Los Angeles, Calif.: Sage Publications, c2009. 219 s. ISBN 9781412960991.

Články

GOLDSTEIN, Gary B. Did Queen Elizabeth use the Theater for Propaganda? *The Oxfordian*, 2004, Volume VII, s. 153-167.

PLONSKY, Luke a GURZYNSKI-WEISS, Laura. Research methods. *Fäcke, C, (ed.) Manual of Language Acquisition*, Mouton De Gruyter: Berlin, Germany, 2014, s. 31-49.

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Přímý model komunikace dle Wilbura Schramma (1955)

Zdroj: OpenLearn [online]. [cit. 2017-05-16]. Dostupné z:

<http://www.open.edu/openlearn/money-management/management/business-studies/retail-marketing/content-section-3.2>